

HMK BAKIMINDAN DAVA DİLEKÇESİNDE EKSİKLİK HALİNDE YAPILMASI GEREKEN İŞLEMLER

Prof. Dr. Muhammet ÖZEKES*

GİRİŞ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile birlikte, dava dilekçesinin içeriği ve unsurları, kendisinden önce yürürlükte olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndan daha geniş bir şekilde düzenlenmiş; ayrıca dilekçede bulunması gereken unsurlara gereği gibi yer verilmemesi halinde yapılacak işlemler ve bu eksikliklerin yaptırımı ayrıca belirtilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119. maddesinin 1. fıkrasında 10 bent halinde dava dilekçesinde bulunması gereken hususlar yer alırken, 2. fıkrasında bu bentlerde bulunması gereken hususlarda eksiklik durumunda yapılması gerekenlere ve yaptırımına yer verilmiştir. Ancak bu fıkrada, dilekçede bazı eksikliklerin bulunması halinde, ne yapılması gerektiği açıkça düzenlenmiş, bazı eksiklikler konusunda ise ne yapılacağı ve yaptırımı açıkça düzenlenmemiştir. Kanunen dilekçede bulunması gerekip de eksikliği halinde ne yapılması gerektiği açıkça düzenlenmemiş olan dilekçenin unsurları hakkında, uygulamada sorun ortaya çıkmakta ve tartışma konusu olmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi de iddia ve somutlaştırma yükü çerçevesinde (m. 194) davaya dayanak olan vakıaların açık ve somut olarak gösterilmemesi ve bu vakıaların hangi delillerle ispat edileceğinin (m. 119/1-e ve f) belirtilmemesidir. Yaptırımı 119. maddede düzenlenmeyen hallerde, aslında farklı hükümlerde düzenleme bulunduğu için, kanun koyucu bu

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi ve İzmir Gediz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

hallere ilişkin eksiklik halinde yapılması gerekenleri bu maddede ayrıca düzenlememiştir.

Biz bu çalışmada, dava dilekçesinin önemi ve dilekçede bulunması gereken hususlar üzerinde kısaca duracak, daha sonra dilekçede bulunması gereken unsurların eksikliği halinde yapılması gereken işlemleri inceleyeceğiz. Esasen 119. maddede yaptırımı açıkça belirtilen hususlarda çok önemli bir tartışma olmadığı için bunları kısaca açıklayacağız. Yaptırımı 119. maddede belirtilmemiş olan unsurların eksikliği üzerinde ise daha ayrıntılı duracağız.

A. Dava Dilekçesinin Önemi ve Dilekçede Bulunması Gereken Temel Unsurlar

Esasen dilekçenin niteliği gereği herhangi bir dilekçede, talebin yöneltildiği makamın, talep konusunun ve talepte bulunanın belirli olması gerekir¹. Ancak, yargılama faaliyetini başlatan bir taraf usûl işlemi olarak dava dilekçesi, yargılamanın kendine has özelliklerinden dolayı, bu temel unsurlar dışında da ayrıca bazı unsurları içermektedir. Kanun koyucu, yargılama faaliyetinin özelliği gereği, dava dilekçesinde bulunması gereken hususları ayrıca ve ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Yargılama hukukunun şekli hukuk alanı içinde yer alması, hak aramanın belirli bir düzen içinde gerçekleştirilmesi gerekliliği, gerek iddiada bulunan ve dava açan davacının bu talebinin sağlıklı değerlendirilmesi gerekse bu iddialara karşı savunma yapacak olan davalının kendisine karşı yöneltilen talebin ne olduğunu doğru anlayıp savunma (hukukî dinlenme) hakkını kullanabilmesi için, dava dilekçesi özellikle ve ayrıntılı şekilde düzenlenmiş bulunmaktadır. Keza, talebin yöneltildiği yargı organının, kendisine yöneltilen talebi tam ve sağlıklı şekilde değerlendirip doğru bir karar verebilmesi de, ancak o talebin anlaşılır, doğru ve dayanaklarıyla birlikte yargı organına sunulması ile tam olarak mümkündür.

Yargılamayı başlatan ve ilk taraf usûl işlemi olan dava dilekçesinin doğru bir şekilde düzenlenmesi, yargılama faaliyetinin de sağlıklı ve doğru

---

¹ Örneğin, Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'a göre (m. 6), belirli bir konuyu ihtiva etmeyen ve dilekçe verenin kimliğinin belirli olmadığı dilekçeler incelenmez.

bir şekilde yürütülmesini mümkün kılacaktır. Yanlış yerden iliklenen düğmenin sirayeti gibi, kötü, eksik ve özensiz bir dilekçe de yargılamanın yanlış yürütülmesi sonucunu doğuracaktır. Bu sebeple, davacının dilekçesine özen göstermesi, mahkemenin de elindeki usûlî imkânları kullanarak eksik bir dilekçeyle yargılamanın başlatılması ve yürütülmesine izin vermemesi gerekir. Mahkemeye yöneltilen talebin, talep konusunun, talebin dayanağının, bunlara ilişkin delillerin, ayrıca kendisinden talepte bulunan yargı organının ve talepte bulunanın doğru ve anlaşılır şekilde belirtilmediği bir dava dilekçesi ile başlayan yargılamanın, doğru ve sağlıklı yürütülmesi mümkün olmadığı gibi, böyle bir yargılamada birçok yargılama ilkesi de doğrudan veya dolaylı şekilde ihlâl edilecektir. Bu sebeptir ki, tüm yargılama hukukları bakımından yargılamayı başlatan ilk talep (ve doğal olarak bu talebe karşı savunma ve cevap) özel olarak düzenlenmiştir. İdarî Yargılama Usûlü Kanunu'nda idarî davaların açılması çerçevesinde, dava dilekçesinde yer alması gereken hususlar tek tek belirtilmiş (İYUK m. 3), ayrıca ilk incelemede dilekçedeki eksiklikler hakkında yapılacak inceleme ve verilecek karar bakımından İYUK m. 14 ve m. 15'de özel düzenleme yapılmıştır. Keza, ceza yargılaması bakımından kamu davasının açılması için hazırlanacak olan iddianamenin neleri içermesi gerektiği Ceza Muhakemesi Kanunu m. 170'de açıkça düzenlenmiş olup bu maddeye aykırı düzenlenen iddianamenin iadesi hakkında da 174. maddede düzenleme yapılmıştır. Aynı şekilde bireysel başvuruya ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un (6216 sayılı Kanun) 47. maddesinde, başvuru dilekçesinin neleri içermesi gerektiği belirtilmiş ve bunu kabul edilebilirlik şartı olarak saymıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu dışındaki bu üç düzenlemeden ikisi, doğrudan kamu hukuku alanıyla ilgilidir. Buna rağmen, ceza yargılamasında, gereği gibi düzenlenmemiş iddianamedeki eksiklik tamamlanmamakta, tolere edilmemekte ve iade edilmektedir. Keza idarî yargıda da, re'sen araştırma ilkesi geçerli olmasına rağmen dilekçe eksiklikleri mahkemeye tamamlanmamakta veya bu dilekçeye rağmen yargılama yürütülmemektedir. Bireysel başvuruda, temel hak ihlâli ihtimali söz konusu olmasına rağmen, daha katı bir düzenleme mevcut olup dilekçenin eksikliği başlı başına kabul edilebilirliğe engel sayılmıştır. Hukuk yargılamasında ise, kural olarak özel hukuk ilişkisinden doğan bir uyuşmazlık söz konusu olduğundan, esasen özünde kamusal bir yön bulunma-

makta, tarafların özel ilişkileri ve menfaatleri uyumsuzluğun temelinde yatmaktadır. Böyle bir durumda, sorumluluğun gerçekte taraflara ait olması, gerek davanın hazırlanması ve dava malzemesinin temininde ve yargılamaya getirilmesinde gerekse davanın temeli olan dilekçelerin hazırlanmasında tarafların kendi sorumluluklarını taşıması gerekir. Eğer taraflar bu sorumluluğu yerine getirmiyorsa, o zaman sonuçlarına katlanmaları söz konusudur.

Hukuk yargılamasında tasarruf ilkesinin sonucu olarak (m. 24), talep olmadan bir dava incelenemez ve taraflarca getirilme ilkesinin sonucu olarak da (m. 25) hâkimin vakıaları kendiliğinden araştırması veya delil toplaması söz konusu değildir. Ayrıca hâkim tarafların talepleriyle bağlıdır (m. 26). Bu sebeple, dava dilekçesi, yargılamayı başlatmakta, hem vakıalar hem deliller yönünden çerçevesini çizmekte ve davada incelenecek talep konusunu belirlemektedir². Bunları da doğrudan tarafın kendisi yapmak durumundadır. Tarafın bu konudaki ihmali, özensizliği ve eksikliğini tamamlamak mahkemenin işi değildir. Böyle bir durumda taraf, bu konudaki davranışlarının sonuçlarına katlanacaktır. Bu anlayış çok katı gelebilir. Ancak, bugün birçok ülkenin usûl kanunlarında olduğu gibi, gerek 1086 sayılı HUMK gerekse 6100 sayılı HMK'daki temel anlayış budur. Ayrıca unutmamak gerekir ki, davasını yürütmekte kendisini yetersiz hissedenden kimse, kendisini konunun uzmanı olan bir avukatla temsil ettirebileceği gibi, buna imkânı yoksa o zaman da adli yardımdan yararlanabilmektedir (m. 334 vd., özellikle m. 335/1-ç). Yani, hukuk düzeni kişiyi çaresiz bırakmamış, hak arama bakımından ona gerekli imkânları da tanımıştır. Dolayısıyla, dava açan kimsenin bu konuda bir mazeret üretmesi mümkün değildir. Dava açmak ciddi bir iştir, dava açan da bu ciddiyete uygun davranmak durumundadır.

Yargılamanın temeli olan dava dilekçesi iyi hazırlanmadığında, bu davanın sağlıklı yürütülmesi hem taraflar hem de mahkeme bakımından mümkün olmayacaktır³. Dava dilekçesi, taraf bakımından deyim yerindeyse davanın stratejisinin çizildiği en önemli aşamadır. Bu aşamada iyi düşünül-

² Bu konuda bkz. N. Meriç, *Medenî Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi*, Ankara 2011, s. 63. vd.

³ Dava dilekçesinin önemi hakkında bkz. B. Kuru, *Hukuk Davası Açarken ve Davaya Cevap Verirken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar*, İBD 1984/10-12, s. 760 vd. (ayrıca Makaleler, Ankara 2006, s. 203 vd.).

meli, iyi bir hazırlık yapılmalı, davanın maddî ve hukukî dayanakları iyi hesap edilmelidir. Unutmamak gerekir ki, hâkimden kendi yaşamadığı ve bilmediği bir sorunun çözümü istenmekte, yabancı olduğu bir konuda karar vermesi beklenmektedir. Mahkemenin önüne dava malzemesi ne kadar iyi getirilirse o kadar sağlıklı ve doğru karara ulaşmak mümkün olacaktır. Tarafın bizzat bildiği ve yaşadığı bir olayda, bu olaya yabancı olan hâkime, iyi hazırlanmamış bir dava dilekçesini verip sonra da iyi bir karar beklemek mümkün değildir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda dilekçede nelerin bulunması gerektiği 119. maddenin 1. fıkrasında tek tek belirtilmiştir. Kanunen dilekçede yer alması gereken unsurlar şunlardır⁴:

- Mahkemenin adı.
- Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri.
- Davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası.
- Varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri.
- Davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda, dava konusunun değeri.
- Davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri.
- İddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği.
- Dayanılan hukukî sebepler.
- Açık bir şekilde talep sonucu.
- Davacının, varsa kanuni temsilcisinin veya vekilinin imzası.

Dava dilekçesini hazırlamak önemlidir ve tarafın bir davadaki en önemli sorumluluklarından biridir. Kanun koyucu da dava dilekçesinin

---

⁴ Dilekçenin unsurları ve içeriği hakkında bkz. H. **Pekcanitez/O. Atalay/M. Özekes**, Medenî Usûl Hukuku, 14. Bası, Ankara 2013, s. 501 vd.; A. **Karlı**, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 2012, 476 vd.; B. **Kuru/R. Arslan/E. Yılmaz**, Medenî Usul Hukuku, 25. Baskı, Ankara 2014, s. 276 vd.; B. **Umar**, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 373 vd.; E. **Yılmaz**, Hukuk Muhakemeleri Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 809 vd.

önemi sebebiyle, dava dilekçesinde nelerin bulunması gerektiğini açıkça ve tek tek sayarak şekilde düzenlemiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda temelde iki yargılama usûlüne yer verilmiştir. Bunlardan birisi, Kanunun asıl yargılama usûlü olarak düşünüldüğü ve daha geniş uygulama alanı olan yazılı yargılama usûlü; diğeri ise, uygulandığı dava ve işlerin özel olarak belirtildiği basit yargılama usûlüdür. Dava dilekçesinin unsurlarını düzenleyen 119. madde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yazılı yargılama usûlünü düzenleyen üçüncü kısmının, dava açılmasına ilişkin birinci bölümünde yer almaktadır. Basit yargılama usûlünde davanın açılması ise, bu usûlde dilekçelerin verilmesi kenar başlıklı 317. maddede düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, dava açılması ve davaya cevap verilmesinin dilekçe ile olacağı belirtilmiş, ancak dilekçenin unsurları tek tek sayılmamıştır. Fakat, 322. maddede, basit yargılama usûlüne ilişkin hüküm bulunmayan hallerde, yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu sebeple, 119. maddede belirtilen unsurlar, basit yargılama usulünde de geçerlidir. Hatta, basit yargılama usûlünün niteliği gereği, tarafın dava açarken yanlışlık yapmaması ve bir eksiklik olmaması için, dava (ve cevap) dilekçesinin Yönetmelikte belirlenecek formun doldurulması suretiyle de verilebileceği belirtilmiş (m. 322/4) ve Yönetmelikte de bu konu ayrıca düzenlenmiştir (Yön. m. 37). Bu düzenleme dahi göstermektedir ki, kanunkoyucu yargılamanın sağlıklı yürütülmesi bakımından dilekçeye özel önem vererek, avukatla temsil ihtimalinin daha az olduğu basit yargılama işlerinde dava dilekçesinin eksiksiz olması amacıyla, bir form dilekçeye de yer vermiştir.

Burada söylenenleri ve bu çalışmada belirtilen hususları, niteliğine uygun düştüğü ölçüde cevap dilekçesi ve hatta duruma göre diğer dilekçeler için de söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119. maddesinde belirtilmiş olan dava dilekçesinde bulunması gereken unsurlar ve buna ilişkin yaptırımlar diğer durumlarda özel hüküm olmayan hallerde uygulanabilir. Kanunlarda özel hüküm bulunan hallerde, onlara uygun dilekçe verilmesi gerektiği gibi, eğer ayrıca yaptırımı düzenlenmişse o yaptırımın dikkate alınması gerekir. Keza, bir başvuru, teknik anlamda dava dilekçesi sayılmaz ve 119. maddenin uygulanması niteliği gereği mümkün olmazsa, o zaman ilgili hükümler öncelikle uygulanmalıdır. Örneğin, ihtiyati tedbir talebinde, dilekçede ayrıca ihtiyati tedbir talebi ve

türünün de açıkça belirtilmesi aranmış (m. 390/3), keza delil tespiti dilekçesi ile ilgili belirtilecek hususlar ayrıca düzenlenmiştir (m. 402/1). Bu durumlarda kanunun aradığı özel hususlara da dilekçede yer verilmelidir. Bunun gibi, teknik anlamda dava olmayan veya dilekçedeki eksikliğin farklı şekilde telafi edilebileceği özel durumlarda da 119. madde hükmünü tam olarak uygulamak söz konusu olmayacaktır⁵. Örneğin, icra mahkemesine başvuru hallerin bir kısmında durum böyledir.

B. Dava Dilekçesinde Eksikliğin Anlamı

1. Genel Olarak

Dilekçedeki eksiklik hallerinden ne anlaşılması gerektiği de doğru değerlendirilmelidir. Zira, dilekçedeki eksiklik bakımından aşağıda inceleyeceğimiz başlıklar altındaki yaptırımların ortaya çıkması için gerçek bir eksiklik söz konusu olmalıdır. Eğer, dilekçede eksiklik mevcut değilse, varolan durum eksiklikten daha çok maddî hata niteliğinde ise, o zaman 119. maddedeki yaptırımlar değil, 183. madde uygulanarak maddî hatanın düzeltilmesi sağlanmalıdır⁶. Bunun yanında, hâkim dosyaya giren belge ve bilgilerden eksiklik olarak addedilen hususu, somut olayın özelliğine göre herhangi bir özel çaba ve araştırma gerekmeden tamamlayabilecek durumda ise, bu eksiklik olarak sayılmamalıdır⁷. Ancak, şüphesiz bu, dosyadan anlaşılan ve özel bir araştırma gerektirmeyen hususlarda geçerlidir. Adeta tarafın

⁵ Yargıtay da buna benzer şekilde kararlar vermektedir. “İcra mahkemesine yapılan başvuru, İİK. nun 169/a maddesine dayalı borca itiraz niteliğinde olup, Medeni Usul Hukuku anlamında dava olmadığından HMK. nun davaya ilişkin kuralları mutlak olarak uygulanmaz, ancak özel yasa olan İİK hükümleri ile çelişmeyecek ölçüde uygulanır. / Somut olayda itiraz dilekçesinde alacaklı vekilinin ad, soyad ve adres bilgileri bulunmaması da takip dosyasında alacaklı vekilinin bilgilerine ulaşılabileceği anlaşılmaktadır. / Bu nedenle mahkemece oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, 6100 Sayılı HMK.nun 119/ç-2 maddesi gereğince verilen kesin süreye rağmen taraf teşkilinin sağlanmadığı gerekçesiyle davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi isabetsizdir.” 12. HD, 05.12.2013, 31239/38841 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 503.

⁷ Yılmaz, s. 818. Yılmaz, bu konuda aşırıya kaçılması halinde ortaya çıkacak sakıncayı, Latince “aşırı şekilcilik hukuksuzluk yaratır” sözüyle ifade etmektedir.

yerine geçerek eksikliği tamamlamak ya da ayrıca araştırma yapmak hâkimin işi değildir.

Dava dilekçesindeki eksiklik, teknik anlamda dilekçe eksikliği değil de, kanunun özel olarak düzenlediği başka bir durumsa, o husus ayrıca dikkate alınmalıdır. Aksi halde, bazen tarafın bir imkânı elinden alınmış veya aslında başka yolla düzeltilmesi gereken bir yanlışlığın düzeltilmesine imkân tanınmış olur ki, bunların tümü kanuna aykırı olacaktır. Örneğin, dilekçede eksiklik veya yanlışlık olarak görülen şey, davanın tarafını değiştirmek anlamına geliyorsa, bu durumda da 119. madde değil, 124. madde uygulanmalıdır. Benzer şekilde, vakıalar ve talebin eksikliği ya da gösterilmemesi değil, bunların değiştirilmesi, genişletilmesi söz konusu ise, bu durumda iddia ve savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi hükümleri uygulanmalıdır (m. 141, 176 vd.).

2. Dilekçenin Unsurları Bakımından Eksiklik Sayılan Haller ve Bu Konuda Ortaya Çıkan Sorunlar

Dilekçedeki eksiklik bakımından her bir unsurun ayrı ayrı ele alınması gereklidir.

a. Mahkemenin Adı

Öncelikle dilekçenin ilk unsuru olan mahkemenin adının (m. 119/1-a) eksik olması demek, mahkemenin görev ve yetki yönünden açıkça belirtilmemesi demektir. Örneğin, görev ve yetkiye ilişkin bir şey söylemeden “Adli Makamlara” ya da “Adliyeye” şeklinde bir ifadeye yer verilmesi halinde, mahkemenin adı yoktur. Ayrıca sadece “Asliye Hukuk Mahkemesi’ne” şeklinde bir ifade yetki yönünden eksik olduğu gibi “İzmir Mahkemesi’ne” ya da daha genel olarak “İzmir Adliyesi’ne” şeklindeki ifade görev yönünden eksiktir⁸. Her iki halde de mahkeme gerçek anlamda belirtilmemiş demektir. Çünkü, mahkeme görev ve yetkisiyle bir bütündür. Anonim, genel, görev ve yetkiyi tam belirtmeyen ifadelerle dava açılmaz, açılırsa dilekçenin unsuru eksik sayılır.

⁸ Bu konuda bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 501; Karşlı, s. 476; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276.

b. Tarafların ve Temsilcilerinin Kimlik ve Adresleri

Dilekçenin ikinci unsuru olan davacı ve davalının adı, soyadı ve adreslerinden (m. 119/1-b) anlaşılması gereken, gerçek kişilerde ad ve soyadın belirtilmesi, tüzel kişilerde ise, o tüzel kişinin unvanının belirtilmesidir. Tarafların adı, soyadı veya tüzel kişilerde unvan, hak ehliyeti ve taraf ehliyeti kuralları (m. 50) dikkate alınarak belirtilmelidir. Gerçek kişiler bakımından sadece adın veya sadece soyadın yazılması yeterli olmadığı gibi, o kimsenin lakap ya da şöhretinin yazılması da dilekçenin unsurunun karşılanması için yeterli değildir. Örneğin, kişinin gerçek ad ve soyadı yazılmadan lakabı, takma adı vs. yazılması durumunda dilekçe eksik olacaktır. Ayrıca hukukumuzda "... ve arkadaşları" ya da "... ortakları" veya "... mirasçıları" şeklinde dava açmak ve taraf teşkil etmek mümkün değildir. Keza tüzel kişilerde, o tüzel kişiyi belirleyecek tür (şirket, dernek, vakıf gibi) ve unvanın zorunlu unsurları dilekçede yer almalıdır⁹. Belirgin olmayan, tüzel kişiliği ifade etmeyen, unvanı yansıtmayan ibareler söz konusu ise, dilekçenin eksikliği karşımıza çıkacaktır. Bu durumlarda dilekçenin unsuru eksik olarak kabul edilmelidir. Ayrıca dilekçelerde yargı karşısında herkesin eşit olmasının bir sonucu olarak, profesör, genel müdür, albay gibi unvan, makam, rütbe vs. de yazılmaz. Yazılmışsa, bu tür ibareler gereksiz fazlalık olarak değerlendirilmeli ve mahkeme yazışmalarında kullanılmamalıdır. Hatta mahkeme, ilgili tarafı uyararak dilekçelerinde bu ifadelerle yer vermemesini istemelidir. Şüphesiz bu unvanlar, görevler vs. dava bakımından önemli ise, dilekçe içinde ayrıca belirtilebilir.

Bu konuda uygulamada ortaya çıkan bir sorun, taraf adresleri konusundadır. Şüphesiz kanunun açık hükmü gereğince, dilekçede davacı ve davalının açık adreslerinin yazılması zorunludur. Davacı vekille temsil edilse dahi, davacının adresinin bilinmesi gerekir. Çünkü, en azından tarafın avukatının temsil görevinin bir şekilde sona ermesi halinde, tebligatların asıl tarafa çıkartılabilmesi için bu adres bilinmelidir; keza vekille temsil edilse dahi doğrudan tarafa yönelik işlemlerde de yine bu adresin bilinmesi önemlidir. Ancak, davacının adresi bir şekilde dosyada yer almış, bununla birlikte dilekçede davacı taraf kısmında açıkça gösterilmemişse, dilekçe eksik sayıl-

⁹ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 502-503; **Karlı**, s. 476 vd; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 277; **Yılmaz**, s. 809 vd.

malı mıdır? Örneğin, dilekçede yazılı olmasa dahi, davacı vekilinin vekâletnamesindeki adres ya da sunulan delildeki davacı adresinin belirli olması halinde eksiklik söz konusu olur mu? Kanaatimizce, davacının adresi açıkça yazılı olmasa dahi, dosyadan kolayca ve tereddüt uyandırmayacak şekilde anlaşılıyorsa, o zaman eksiklikten söz edilemez¹⁰. Yargıtay da bu yönde kararlar vermektedir¹¹. Ancak, burada özellikle güncel bir adresin olmasına dikkat edilmelidir. Örneğin, on yıl önce verilmiş bir vekâletnamedeki adres söz konusuysa, en azından mahkemenin bu adresin halen güncel olup olmadığını vekile sorup beyanını alması gerekir.

Davalı adresi bakımından ise, özellikle davacı tarafından davalının doğru şekilde adresinin bilinmemesi halinde sorun ortaya çıkmaktadır. Davacı, her zaman davalının adresini bilemeyebilir ve bulamayabilir. Çünkü, her zaman davacı ile davalı arasında birbirlerini adreslerini bilecek derecede tanışıklık söz konusu olmayabilir. Eğer davacı, davalının kimliğini doğru bildiriyor, ancak adresini bilmiyorsa, adresin bulunması davacının değil, mahkemenin işi olmalıdır. Aksi halde, örneğin bir haksız fiile muhatap olan davacı, sadece davalı adresini bilmediği için zararını dahi tazmin talep edemeyecektir. Kanunun yalın ifadesinden hareket edilirse, davalının adresinin -davacı tarafından bilinmese dahi- mutlaka gösterilmesi gerektiği gibi bir sonuç çıkmaktadır. Keza, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun bu hükmü, Tebligat Kanunu'nun ilgili hükümleriyle (TebK m. 10, 21, 28) birlikte değerlendirildiğinde, adeta davacının önce davalı için bir adres göstermesi, davalı bu adreste bulunamazsa, mahkemenin araştırma yapması ve ilânen tebligat yoluna gidilmesi gerektiği anlaşılabilir. Ancak, bunun doğru olmadığını ve kanunun amacının da bu olmadığını düşünüyoruz. Eğer davacı gerçekten davalının adresini bilmiyorsa, yapması gereken şey, bunu dilek-

¹⁰ **Yılmaz**, s. 818. **Postacıoğlu** da, adres mahkemece veya diğer tarafça malumsa adresin bulunmamasının bir önemi olmadığını belirtmektedir (İ. E. **Postacıoğlu**, Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bası, İstanbul 1975, s. 385).

¹¹ “Somut olayda, dava dilekçesine ekli vekaletnamede davacı asilin adresi belirtilmiş, yine mahkemece düzenlenen tensip tutanağı başlığında da davacının vekaletnamede belirtilen bu adresine yer verilmiş olup, artık bu durumda HMK'nın 119/b maddesinde belirtildiği üzere dava dilekçesinde davacının adresinin bildirilmediğinden bahsetmek mümkün değildir.” 11. HD, 30.04.2013, 9419/8579 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası)

çesinde açıkça belirterek, yaptığı araştırmada davalı tarafın gerçek adresini tespit edemediğine yönelik makul açıklamada bulunmaktır. Ondan sonra şartlarına göre mahkemece adres araştırması veya ilânen tebligat yoluna gidilebilir. Aksi halde, gerçekte davalı adresini bilmediği halde davacıyı mutlaka bir adres göstermeye zorlamak demek, davacının sırf prosedürü tamamlamak için yalan söylemesini teşvik etmek demektir. Oysa bu durum dürüst davranma ve doğruyu söyleme ödevine de (m. 29) aykırıdır. Kaldı ki, normal şartlar altında davalının adresini bildirmemekte davacının sağlayacağı bir fayda olmayacağı gibi, ayrıca gereksiz zaman ve masraf kaybına da yol açacaktır.

Taraflarla ilgili söylenenler, mümkün olduğunca onların temsilcileri için de (şüphesiz esasen davacı vekili için) söz konusudur. Örneğin, davacı vekili dilekçede adresini belirtmemiş olsa dahi, vekâletnamesinde adresi belirli ise, adresin gerçekte eksik olduğundan söz edilemez.

c. Davanın Konusu ve Değeri

Dava konusunu belirlemek davacının işidir. Bu sebeple, davacı dava konusunu tam olarak belirleyerek davasını açmalıdır¹². Dava konusunun belirlenmesi, davanın dayanağı olan vakıalar ve taleple doğrudan bağlantılıdır. Dava konusu ve onunla doğrudan bağlantılı olarak talep konusunu belirlemek, tasarruf ilkesinin bir gereğidir (m. 24), ayrıca hâkimin taleple bağlı olmasıyla da (m. 26) yakından ilgilidir. İstisnalar dışında, davacının dava konusu üzerinde tasarruf yetkisi vardır ve hâkim belirlenen talep konusu neyse, ancak o konuda karar verebilir. Davanın konusunu belirlemek, sadece dava dilekçesi açısından değil, örneğin ihtiyati tedbirin konusu bakımından (m. 389/1, 391/2-c), derdestlik(m. 114/1-ı) veya kesin hüküm (m. 114/1-i ve 303) bakımından da önem taşımaktadır.

Dava konusu ve değerini belirlemek, talep konusu ve değerinin esas alındığı hususlarda da ayrıca önemlidir. Örneğin, harç alınırken, özellikle değer önem taşımaktadır (Harçlar Kanunu m. 15 vd.).

Dava konusunun ve değerinin gösterilmesi bakımından dikkat edilmesi gereken bir husus da, belirtilen dava konusunun, talep sonucuyla, hatta vakıa

¹² Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 505; **Karlı**, s. 486; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 278; **Yılmaz**, s. 814 vd.

ve açıklamalarla uyumlu olmasıdır. Bunlar arasında bir çelişki veya belirsizlik söz konusu olduğunda hâkim, davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde (m. 31) dava konusunun ve değerinin tam ve doğru belirlenmesi yoluna da gidebilir. Dolayısıyla, dava konusunun hiç gösterilmemesi ile bu durum birbirinden ayrılmalıdır¹³.

d. Davanın Dayanağı Olan Vakıalar ve Deliller

Davacı, davasına esas olan temel, ana vakıaları somut ve açık bir şekilde dilekçesinde göstermelidir¹⁴. Davanın dayanağı ve davacının hangi vakıaları göstermesi gerektiği konusu, aslında bir yönüyle tartışmaya açık ve hukukî sebeplerle de bağlantılı bir konudur. Örneğin, davacının talep kısmında tazminat istediği bir durumda, bu tazminat talebini haksız fiile mi, yoksa sözleşmeye mi dayandırdığı önemlidir. Çünkü, haksız fiile dayanıyorsa belirtmesi gereken vakıalarla, sözleşmeye aykırılığa dayanıyorsa belirtmesi gereken vakıalar aynı olmayacaktır. Hukukî bir sonuca varabilmek için (dilekçede talep, yargılamada karar-hüküm), bu sonuca götüren soyut kurala uygun şekilde, somut vakıaların gösterilmesi ve haklılığın delillerle ispat edilmesi gereklidir. Bu açıdan, aslında sonucu haklı kılan veya kılması muhtemel olan hukuk kuralından bağımsız şekilde, deyim yerindeyse savruk ve tesadüfî vakıalarla ne bir dava dilekçesinde sağlıklı bir talep ve sonuç yazabilmek ne de sağlıklı bir karar verebilmek mümkündür. Nitekim, hükümde nelerin yer alması gerektiğini belirten 297. maddede de, hükmün dayandığı hukukî sebeplerin belirtilmesi ayrıca aranmaktadır (m. 297/1-c).

¹³ Ancak, **Kuru/Arslan/Yılmaz**, bir ayırım yapmadan, dava konusu ve değeri gösterilmese dahi, eğer talep sonucu açıkça belirtilmişse, bu konudaki eksiklik de dolaylı olarak tamamlanmış sayılacağından bu eksikliğin sorun doğurmayacağı görüşündedir (**Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 286).

¹⁴ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 505; **Karlı**, s. 486 vd.; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 279 vd.; **Yılmaz**, s. 814 vd. Davanın dayanağı olan vakıaların getirilmesi bakımından bkz. B. **Kuru**, Hukuk Usulünde Dava Sebebi, AD 1967/4, s. 239 vd. (ayrıca Makaleler, Ankara 2006, s. 215 vd.); Y. **Alangoya**, Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, 95 vd.; A. C. **İyilikli**, Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme, TBBD 2013/106, s. 139 vd.; **Meriç**, s. 92 vd.

Bu konudaki tartışmalar bir yana bırakılacak olursa, davacının hiçbir vakıa göstermeden veya gösterdiği vakıaları açık ve somut olarak belirlemeden bir davayı yürütmesi mümkün değildir. Bu noktada, davacının çok genel ifadelerle veya içi boş bir takım vakıaları belirtmesi de yeterli olmayacaktır. Zira, vakıaların dilekçede belirtilmesi gerektiğine ilişkin hükmü, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 194. maddesiyle birlikte düşünmek zorunludur. Kanunun 119. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendiyle, 194. madde birbirinden ayrı düşünülemez. Bu sebeple, davacı vakıaları, genel geçer şekilde değil, açık ve algılanabilir şekilde ortaya koymalı, ispata elverişli şekilde de somutlaştırmalıdır. Çünkü, ispat faaliyetinin yürütülebilmesi için ispata konu vakıanın ne olduğunun bilinmesi gerekir. Taraf olan ve vakıayı bizzat yaşayan ya da o vakıa hakkında doğrudan bilgi sahibi olan davacının bilmediği bir şeyi, hâkimin bilmesi ve bulması söz konusu olamaz. Zira, geçmişte ve hâkimin dışında yaşanan vakıalar hakkında, bugün ve olayın dışındaki hâkimin önünde uyuşmazlığın çözümü için, vakıaların somut ve açık şekilde mahkeme önüne getirilmesi gereklidir. Ayrıca unutulmamalıdır ki, re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı istisnâî durumlar dışında, özel hukuk yargılaması olan medenî yargıda taraflar kendilerine ilişkin hususları ve dava malzemesini (m. 25) mahkemeye getirmek ve bildirmek zorundadırlar.

Davacı tarafından (keza aynı şey cevap dilekçesinde davalı tarafından) vakıaların somutlaştırılması zorunluluğu, aynı zamanda karşı tarafın savunma yapmasıyla da doğrudan ilgilidir. Çünkü, muğlak, açık olamayan, çok genel ifadelerle ileri sürülmüş bir vakıaya karşı, diğer tarafın o vakıanın hiç olmadığı veya öyle olmadığını ileri sürmesi, savunma yapması, ispat faaliyetini yerine getirmesi mümkün değildir. Böyle bir şey olsa olsa “bulanık suda balık avlamaya” benzer ki, bu da bir yargılama faaliyetinde söz konusu olamaz¹⁵. Böyle bir durumda, diğer hususlar bir yana, karşı tarafın hukukî dinlenilme hakkının (m. 27) zedelenmesi de ortaya çıkacaktır. Karşı tarafın bilmediği, bilgisinde olmayan ve somut olarak açıklanmayan bir konuda

---

¹⁵ Burada, belirli vakıalar bakımından iddia yükünün davacı tarafta, ancak somutlaştırma yükünün davalı tarafta olduğu durumları ayrıca değerlendirmek gerekecektir. Ancak bu durumda da, somutlaştırma yükünü taşıyan bakımından aynı şeyleri söylemek mümkündür.

savunma yapmasını beklemek, aslında onu tuzağa düşürmeye çalışmak, karanlığa kılıç sallaması anlamına gelecektir. Bu da karşı tarafın hukukî dinlenilme hakkı kapsamındaki önce bilgilenme, sonra da açıklama ve ispat hakkının ihlâlidir¹⁶.

Davanın dayanağı olan vakıaların ve delillerin dilekçede belirtilmesi, aslında iki ayrı bentte yer almış olmasına rağmen, biz ikisini birlikte ele almayı uygun buluyoruz. Çünkü, dilekçede yer alan vakıaları somut ve açık olarak belirtirken, bunların ispatı için hangi delillerin de kullanılacağını birlikte ele alınması zorunludur. Vakılardan bağımsız bir delil söz konusu olmayacaktır. Çünkü, her bir delil her bir vakıanın ispatı için gösterilmektedir. Şüphesiz bir delilin birden fazla vakıanın ispatında da kullanılması mümkündür. Ancak her halukârda, delilin belirli bir vakıa veya vakıalara bağlanması gerekir. Nitekim, somutlaştırma yüküyle ilgili 194. madde, sadece vakıaları değil, delilleri de içermektedir. Tarafların, dayandıkları delilleri göstermeleri yeterli değildir, ayrıca her bir temel vakıa bakımından hangi delilin hangi vakıanın ispatı için gösterildiğinin açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Bu sebeple, dilekçede sadece deliller başlığı altında sırasıyla dayanan delillerin belirtilmesi yeterli değildir. Her bir delilin hangi vakıa için kullanılacağı ya da tersinden her bir vakıanın hangi delille ispat edileceği belirtilmelidir¹⁷. Bunun da iki yolu vardır: Davacı her bir temel vakıanın ardından onu hangi delillerle ispat edeceğini açıkça yanına yazabilir ya da vakıaları ve delilleri ayrı ayrı belirttikten sonra, ayrı bir liste ile kaç nolu vakıanın hangi delille ispat edileceğine ilişkin bir liste verebilir. Normalde daha uygun olan birinci durumdur. Böylece hâkim her bir vakıanın yanında, onun hangi delille ispat edileceğini de hemen görebilecek ve gerektiğinde inceleyebilecektir¹⁸.

Burada delillerin gösterilmesi bakımından hangi delile dayanılıyorsa, bunların tek tek belirtilmesi gereklidir, kanun bu konuda bir istisna getirme-

¹⁶ M. Özekes, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara 2003, s. 91 vd.

¹⁷ Bu konuda bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 506.

¹⁸ Örneğin, davacı vakıaya ilişkin açıklamaları yaptıktan sonra, parantez içinde belirgin bir şekilde delili diyerek iki nokta koyup dayandığı delilleri yazabilir, bu delil bir belge ise m. 121 gereğince belgeye ek olarak yer verebilir, belge elinde değilse nerede olduğuna ilişkin bilgi verebilir.

miştir. Bu sebeple, gösterilmeyen delillere dayanılması ya da mahkemece hatırlatılması mümkün değildir. Ancak, burada delilin dilekçede belirtilmesi ile onun mahkemeye ibrazı, sunulması, dinlenmesi ve değerlendirilmesinin ayrı şeyler olduğu da unutulmamalıdır. Örneğin, dayanılan delil, senet veya belgeyse bunların tek tek belirtilmesi, ayrıca dilekçe ile birlikte verilmesi ya da nereden elde edilebileceğinin açıklanması gerekir (m. 121). Ancak tanık deliline dayanıldığında tüm tanıkların isim ve adresleriyle belirtilmesine gerek yoktur. Çünkü, hâkimin o tanık delilini kabul edip etmeyeceği henüz belirli değildir, ayrıca tanık tahkikat içinde dinleneceği için henüz daha tahkikat için duruşma zamanı gelmeden tanıkların tek tek belirtilmesi de beklenemez. Aynı şekilde keşif, bilirkişi veya yemin deliline dayanılması ve hangi vakıalar için gösterildiğinin belirtilmesi yeterli olup daha sonra hâkimin bunlarla ilgili karar vermesi halinde gereken işlemler yapılmalıdır.

e. Dayanılan Hukukî Sebepler

Kanunda, davacının dayandığı hukukî sebepleri de belirtmesi istenmiştir. Hukukî sebepten maksat, talep sonucunu haklı kılacak hukukî dayanaklardır¹⁹. İleride açıklanacağı üzere, hukukî sebebin eksikliğinin bir yaptırımını olmadığı düşünüldüğü için, esasen bu unsura önem de verilmemektedir. Uygulamada hukukî sebepler kısmına, TTK, TMK, HMK gibi anlamsız, hatta komik, kanun kısaltmaları şeklinde ibareler yazılmaktadır. Özellikle de bir avukatın hazırladığı dilekçede, deyim yerindeyse yasak savma kabilinden bir hukukî sebebe dayanılması, Avukatlık Kanunu'nun 2. maddesindeki avukatlığın amacıyla bağdaşmadığı gibi, avukatlık meslek ilkeleriyle de bağdaşmamaktadır. Şu soruyu sormak gerekir: Avukat hukukî bilgisini, davanın dayanağı olacak hukukî sebebi bulmak, bilmek ve belirtmekte kullanmayacaksa, nerede kullanacaktır ve görevi nedir?

f. Talep Sonucu

Talep sonucu, tasarruf ilkesi (m. 24) başta olmak üzere, özellikle 26. maddede açıkça zikredilen talep sonucuyla bağlılık ilkesiyle de ilgilidir.

¹⁹ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 507; **Karlı**, s. 490; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 282. Ayrıca bkz. M. **Özekes**, Dava Dilekçesinde Hukukî Sebep Bildirmek Zorunludur, Halûk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s. 745 vd.

Davacının talebini açık, tereddüt ve çelişki doğurmayacak şekilde belirtmesi; bu talebin dava konusu kısmı ve vakıalarla da uyumlu olması gerekir²⁰. Talep kısmına hiç yer verilmemesi, dilekçenin eksikliği sayılacağı gibi, talebin hükme götürmeye elverişli olmaması da eksiklik sayılmalıdır. Çünkü, dava bu talebe göre yürütülecek, davanın türü bu talebe göre belirlenecek ve hüküm bu talep esas alınarak verilecektir.

g. Davacının veya Temsilcisinin İmzası

Davacının veya temsilcisinin imzasının olup olmadığını tespit bir zorluk arzetmemektedir. Sadece dava dilekçesi için değil, herhangi bir dilekçe bakımından da imza aslî bir unsur olup o dilekçenin sahibine aidiyetini belirtmektedir. İmza dışında, hukuken imza yerine kullanılan işaretler de (TBK m. 15, 16) imza olarak kabul edilmelidir. Keza, UYAP sistemi üzerinden elektronik imza ile dava açılması da mümkün olduğundan, Yönetmeliğin bu konudaki düzenlemesi dikkate alınarak, elektronik imza yoluyla dava açılabilir (Yön. m. 36/8-9)²¹.

C. Dilekçedeki Eksikliğin Yapıtırımının HMK m. 119'da Açıkça Belirtildiği Haller ve Yapılması Gerekenler

Kanunda dilekçedeki bazı eksikliklerin bulunması halinde ne yapılacağı çok açık şekilde yaptırımı ile birlikte düzenlenmiştir. Kanunda 119. maddenin birinci fıkrasında sayılan dilekçenin unsurlarından, (a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri dışında kalan durumlarda, önce davacıya eksikliği tamamlaması için bir haftalık süre verileceği, bu süre içinde de eksiklik tamamlanmazsa, davanın açılmamış sayılacağı belirtilmiştir.

Kanun hangi hallerdeki eksikliğin bu şekilde bir yaptırımla karşılaşacağını dolaylı şekilde anlatmıştır. Maddede yaptırımı belirtilen hallerin dışında kalanlar belirtmek suretiyle, yaptırımı öngörülenler için dolaylı bir

²⁰ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 508 vd.; **Karşlı**, s. 490-491; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 283; **Yılmaz**, s. 816-817.

²¹ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 510; **Karşlı**, s. 491; **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 285.

anlatım tercih etmiştir. Bu çerçevede, kanunda belirtilen (a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri dışında kalan haller, (b), (c), (ç), (ğ) ve (h) bentleridir. Bunlar:

- Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri.
- Davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası.
- Varsa tarafların kanunî temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri.
- Açık bir şekilde talep sonucu.
- Davacının, varsa kanunî temsilcisinin veya vekilinin imzası.

Yukarıda bu unsurlar bakımından dilekçenin nasıl düzenlenmesi gerektiği ve eksiklikten ne anlaşılması gerektiği belirtildi. Bu noktada tekrar belirtmek gerekir ki, tam anlamıyla eksiklik sayılmayan hallerde, hâkim başka bir yolla bu eksiklik sayılmayan hususu giderebilecekse, önce bunu yerine getirmelidir. Belirtildiği üzere, başka hukukî imkânlar söz konusuysa (örneğin, taraf değişikliği veya maddî hatanın düzeltilmesi) o yollara başvurulmalı²² veya hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde bu hususun aydınlatılması mümkünse bu ödev yerine getirilmelidir.

Gerçekten belirtilen bir eksiklik söz konusu ise, bu durumda yapılması gereken işlemler Kanun'da çok açık ve basit bir şekilde düzenlenmiştir. Bu hallerde, mahkeme önce, eksikliğin giderilmesi için davacıya bir haftalık kesin bir süre verecektir. Sürenin kesin olduğu kanunda açıkça belirtildiğinden, mahkemenin bu süreyi eksiltmesi veya artırması söz konusu değildir (m. 90/1). Ayrıca kesin süre içinde yapılması gereken işlem yapılmazsa, o işlemi yapma hakkı da ortadan kalkar (m. 94/3). Bu çerçevede, belirtilen eksikliklerden biri mevcutsa, verilen bir haftalık süre içinde tamamlanmaması halinde, davanın açılmamış sayılması sonucu ortaya çıkacaktır²³. Davanın açılmamış sayılması ile birlikte, davadaki talep dahi vaki olmamış sayılacak (m. 150/7), dava ile doğan tüm sonuçlar ortadan kalkacaktır²⁴.

Belirtmek gerekir ki, 119. maddenin ikinci fıkrasında önce bir haftalık kesin süre verilmesi, ardından da eksikliğin tamamlanmaması halinde dava-

²² Bkz. yuk. B, 1.

²³ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 511.

²⁴ Bu konuda bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 614.

nın açılmamış sayılması halleri, kanunda açıkça belirtilen hallerle sınırlıdır. Bu sebeple, dilekçedeki diğer eksiklikleri aynı yaptırıma tâbi kılmak kanuna aykırı olacaktır²⁵. Dilekçedeki diğer eksiklik hallerinde ne yapılması gerektiği ise aşağıda ayrıca belirtilecektir.

D. Dilekçedeki Eksikliğin Yaptırımının HMK m. 119'da Açıkça Belirtilmediği Haller ve Yapılması Gerekenler

1. Genel Olarak

Kanunda yaptırımı açıkça belirtilen hallerle ilgili olarak, tek bir işlem ve yaptırım söz konusudur. O da süre verilerek eksikliğin tamamlanmasını sağlamak, bu olmadığında davanın açılmamış sayılmasıdır. Ancak, 119. maddesinin 2. fıkrasında, “(a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri dışında kalan hususların eksik olması halinde” yapılacak işlem ve yaptırım belirtilirken, bu bentlerle ilgili ne yapılacağı bu maddede belirtilmemiştir. Bu bentlerde sayılan ve yaptırımı belirtilmeyen dilekçenin unsurları şunlardır:

- Mahkemenin adı
- Davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda, dava konusunun değeri
- Davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların açıkça belirtilmesi
- İddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği
- Dayanılan hukukî sebepler

²⁵ **Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 511. Nitekim Yargıtay da aynı yönde kararlar vermektedir: “Kaldı ki, 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı HMK'nun 119/1 maddesinde dava dilekçesinde bulunması gereken hususlar sayılmış, 119/2 maddesinde ise; 119/1'de sayılan bentlerden (a), (d), (e), (f), (g) bentleri dışında kalan hususlarda eksiklik bulunması halinde hakimin eksikliği tamamlanması için davacı tarafa bir haftalık kesin süre vereceği, bu süre içinde eksiklik tamamlanmadığı takdirde davanın açılmamış sayılacağına karar verileceği belirtilmiştir. HMK'nun 119/g bendindeki “dayanılan hukuki sebep” eksikliği, HMK'nun 119/2 maddesi kapsamındaki bentlerden olmadığı ve HMK'nun 33. maddesi gereğince Hakim, Türk hukukunu resen uygulayacağından davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi bu nedenlerle de doğru değildir.” 8. HD, 25.03.2014, 2013/1704, 2014/5222 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası). Aynı yönde, 19. HD, 22.01.2013, 14885/1040 (**Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 511, dn. 16).

Yaptırım 119. maddede belirtilmeyen dilekçenin bu unsurlarıyla ilgili olarak, kanun koyucunun amacı bakımından birkaç şey söylenebilir: Bunlardan birincisi, kanun koyucunun bunlar için hiçbir yaptırım öngörmediği ve bu unsurlar eksik olduğunda da dilekçenin geçerli olacağı, sonuç doğuracağı ve bu eksikliklerin davaya hiçbir etkisinin bulunmayacağıdır. İkinci ihtimal ise, dilekçenin bu unsurları bakımından da eksiklik söz konusu olduğunda yaptırım söz konusudur, ancak bu yaptırım bu maddede düzenlenmemiştir. Eğer yaptırımdan söz edilecekse, o zaman bu yaptırımın bunların tümü için ortak bir yaptırım olup olamayacağını da tartışmak gerekir.

Belirtmek gerekir ki, kanun koyucu bu unsurlar bakımından 119. maddede açık bir yaptırım öngörmezken, amacı bunları tamamen yaptırımsız bırakmak değildir. Maddenin gerekçesine bakıldığında, gerekçede bu unsurların her birinin yargılama bakımından önemi ve neden dilekçede gösterilmesi gerektiği açıklanmış ve ilgili hükümlerle bağlantı kurulmuştur. Örneğin, mahkemenin adının gösterilmesinin görev ve yetkiyle bağlantısına, vakıa ve delillerin gösterilmesinin iddia ve somutlaştırma yüküyle bağlantısına vurgu yapılmıştır. Bu da göstermektedir ki, kanun koyucunun amacı bunları yaptırımsız bırakmak değildir. Esasen tek tek incelendiğinde görüleceği üzere, işin niteliği de bunları yaptırımsız veya sonuçsuz bırakmayı mümkün kılmamaktadır.

Bu noktada üzerinde durulacak diğer bir husus da, bu eksiklik hallerinde tek yaptırımın mı, yoksa her biri için ayrı ayrı yaptırımların mı söz konusu olduğudur. 119. maddede yaptırımı açıkla düzenlenen (b), (c), (ç), (h) bentleri bakımından tek bir işlem ve yaptırım mevcuttur. O da önce süre verip sonra davayı açılmamış saymadır. Oysa, bunların dışında kalan ve yaptırımı kendi hukukî niteliklerinin içinde saklı olan (a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri bakımından tek bir ikame işleminden veya yaptırımdan söz edilemez. Çünkü, bu unsurların her birinin farklı sonuçları mevcut olup tâbi oldukları hükümler ise farklı maddelerde, hatta farklı kanunlarda düzenlenmiştir. Aşağıda tek tek bunlar üzerinde durulacaktır.

Uygulamada şu anda 119. madde içinde yaptırımı belirtilmeyen (a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri bakımından ne yapılacağı konusunda tereddüt edilmektedir. Davacılar, bazen bunlar bakımından hiçbir yaptırımın olmayacağı düşüncesiyle, bu unsurlara dilekçede yeterince özen göstermemekte, özellikle vakıa ve delillere muğlak, eksik veya genel ifadelerle yer vermek-

tedir. Mahkemeler ise bazen, madem 119. maddedeki süre verilmesine ilişkin hükümler bunlara uygulanmıyor düşüncesiyle, çok katı şekilde dilekçenin doğrudan reddine karar verebilmekte, bazen de tam tersine bu eksikliklerin yaptırımı olmadığından dilekçeyi bu eksikliklerle kabul edip yargılamayı yürütmekte (veya yürüttüğünü zannetmekte), bazen de 119. maddedeki yaptırımı buraya da kıyasen uygulayarak süre vermektedir. Bunların hiçbirisi doğru değildir. Bu unsurların her birinin kendisi bakımından yaptırımı veya sonucu bulunmaktadır²⁶.

2. Mahkemenin Adının Bulunmaması

Daha önce belirttiğimiz üzere²⁷, dava dilekçesi dışında herhangi bir dilekçenin dahi dilekçe sayılması için talepte bulunulan makamın belirli olması gerekir. Çünkü, talebin kime, hangi makama yöneltildiğinin belirli olmadığı bir durumda, bu talebin yerine getirilmesi de mümkün değildir. Dava dilekçelerinde bu durum daha da önemlidir. Zira, ancak belirtilen mahkemeye göre görev ve yetki belirlenecek, o çerçevede ilgili mahkemenin davaya bakması söz konusu olacaktır. Nitekim 119. maddenin gerekçesinde de “Mahkemenin adının dava dilekçesinde gösterilmesiyle, davacının dilekçeyi vereceği görevli ve yetkili mahkeme belirlenmiş olmaktadır” denilmiştir. Meçhul bir mahkemeye ya da genel olarak adliyeye verilecek bir dilekçeyle dava görülemez. Davanın açılması, dilekçenin kaydı ve tevzi işlemlerinin yapılabilmesi bakımından görevli ve yetkili mahkemenin gösterilmesi zorunludur (Yön. m. 36). Çünkü, hukukî koruma talep edilen mahkeme belirsizdir ve mahkemenin yargılama yetkisi başlamayacaktır. Yönetmeliğe göre, dava açıldıktan sonra tensip tutanağının başına da mahkemenin

²⁶ Ancak **Karşlı**, HMK’da kanun koyucunun aslında işin niteliğinden kaynaklanan bu şekildeki ayrımını HUMK’dakine nazaran daha muğlak ve anlaşılabilir olarak nitelendirmektedir (**Karşlı**, s. 476). Ancak aşağıda açıkladığımızda görüleceği üzere, aslında hiçbir muğlaklık ve anlaşılabilirlik mevcut değildir. Sorun, uygulamamızın usûlî kurum ve kavramları hoyratça kullanmasından, bunları doğru uygulamamasından kaynaklanmaktadır. Doktrinin görevi de, bunu eleştirmek yanında, muğlaklık varsa onun artmasına değil, muğlaklığın giderilmesine, vuzuha kavuşmasına katkı sağlamaktır. Doktrin yanlış uygulamanın arkasına takılmadan ve o yanlışlığı meşrulaştıracak bir yola girmeden, doğruyu göstermek bakımından bir adım önde olmalıdır.

²⁷ Bkz. yuk. A, ayrıca B, 2, a.

adı yazılmalı, hatta mahkeme çeşitli sıfatlarla görev yapıyorsa hangi sıfatla görev yaptığı da belirtilmelidir (Yön. m. 40/1).

Mahkemenin adının gereği gibi belirtilmemesi durumunda, yargılamayı yapacak, kararı verecek mahkeme belirsiz olacağından, bu dilekçe kalem veya tevzi bürosunca kabul edilmemeli, hiçbir işleme esas alınmamalıdır²⁸. Herhangi bir şekilde, ihmâl, bilgisizlik vs. sebeplerle mahkemenin adının yazılı olmadığı bir dilekçe bir mahkemeye intikal etmişse, bu durumda başkaca bir işlem yapılmamalı, eğer bir masraf verilmişse, bu kullanılarak dilekçe sahibine iade edilmelidir²⁹. Ancak, bu durum yargısal bir faaliyet anlamında değil, idarî bir işlem olarak yapılmalıdır.

3. Dava Konusunun ve Dava Konusunun Değerinin Belirtilmemesi

Dava konusu ve değerini belirtmenin gerekliliği daha önce açıklandı³⁰. Dava konusu ve değeri birçok yönden önemlidir. Ayrıca bu konuda somut düzenleme de mevcuttur. 119. maddenin gerekçesinde, bu konuyla ilgili olarak, harca esas değer tespiti için neyin esas alınacağını bilmesi bakımından dava konusu ve değerinin gösterilmesinin önemli olduğu belirtilmiştir. Nitekim 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun Birinci Kısımında (HarçK m. 2-37) yargı harçları düzenlenmiştir. Bu kısma bakıldığında harçlar bakımından davanın konusu ve değerinin esas alındığı, hatta konunun önemine

²⁸ Umar, s. 374; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 285; Yılmaz, s. 822. Açıkça söylemese de benzer şekilde Karlı, s. 476.

²⁹ Umar, mahkemenin adının eksik bırakılması durumunda, eksiğin tamamlanması, eksik giderilmezse kaydın iptal edilmesi gerektiğine değinmektedir (Umar, s. 374). Yılmaz, mahkemenin adı belirtilmeden dilekçe hâkimin önüne gelirse bu durumda m. 119/2 hükmünün kıyasen uygulanarak süre verilmesinin uygun olacağını belirtmekte ve bu konuda cevap dilekçesinde mahkeme isminin belirtilmemesi halinde süre verilmesini örnek göstermektedir (Yılmaz, s. 822). Kanaatimizce bu durumda süre verilmesi uygun olmayacaktır. Çünkü, süre verilecek haller kanunda açıkça ve sınırlı olarak sayılmıştır, bunun dışına çıkmak kanuna aykırı olur. Ayrıca, cevap dilekçesindeki eksiklikle, dava dilekçesindeki eksiklik aynı değildir. Zira, dava açarken görev ve yetki dava dilekçesine göre belirlenir, görevsiz ve yetkisiz mahkemede dava açmanın özel sonuçları vardır. Oysa, cevap dilekçesi verirken zaten mahkeme belirlidir. Keza, kanun koyucunun cevap dilekçesinde bu eksikliğin sonucunu açıkça belirleyip dava dilekçesinde belirlememesinin de bir anlamı olmalıdır.

³⁰ Bkz. yuk. B, 2, c.

binaen Harçlar Kanunu'nun Birinci Kısımının Üçüncü Bölümünün, "Harç Alma Ölçüleri ve Nisbetleri" şeklinde ayrı bir bölüm olarak düzenlendiği görülmektedir.

Harçlar Kanunu'nun 16. maddesinin 3. fıkrasında "Değer tayini mümkün olan hallerde dava dilekçelerinde değer gösterilmesi mecburîdir." denilmektedir. Şüphesiz bir şeyin kendisi belirlenmeden değer tayininin mümkün olup olmadığı da anlaşılamayacağından, öncelikle dava konusunun belirlenmesi gerekir. Bu fıkra devamlı, değer gösterilmemesi halinde yapılacak işlemlere de yer verilmiştir. Buna göre, değer gösterilmemişse, değer davacıya tespit ettirilir ve bu tespitten kaçınma halinde, dava dilekçesi işleme konulmaz (HarçK m. 16/3)³¹. Harçlar Kanunu'ndaki hüküm dikkate alınarak, dava konusu ve değerinin belirtilmemesi halinde, dilekçe hemen geri çevrilmemeli, önce bu değer (ve bundan önce dava konusunun) tespiti davacıdan istenmeli, bu tespitten kaçınma halinde dilekçe işleme konulmayarak iade edilmelidir. Harçlar Kanunu'ndaki düzenlemeler kamu düzeninden kabul edildiğinden, bu hususu mahkeme mutlaka gözetmeli ve yargı-lamanın her aşamasında da dikkate almalıdır³².

Görüldüğü üzere, dava konusu ve değeri bakımından eksiklik halinde yapılacak işlemler ve bunun yaptırımı Harçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Dolayısıyla, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda bu konuda düzenleme yapılması zaten yanlış olacaktır. Böyle bir durumda ya gereksiz yere aynı hüküm tekrar edilecek veya bu hükümle çelişen bir hüküm konulması gere-

³¹ Bu hükümle bütün teşkil eden Harçlar Kanunu'nda başka hükümler de mevcuttur. Örneğin, 32. maddeye göre, harçlar ödenmedikçe sonraki işlemler yapılmaz. Ayrıca, Harçlar Kanununun müşterek hükümleri arasında yer alan 127. maddeye göre, harçların tamamı peşin olarak ödenmedikçe harca konu işlem yapılmaz. Burada da harca temel işlem dilekçe olduğu için, dilekçede değer belirlenmemesi ve harcın ödenmemesi halinde dilekçe kabul edilerek işleme konulmaz. **Yılmaz** da, dilekçe verilirken bu eksiklik farkedilmişse giderilmesi gerektiğini söylemekte, ancak bunun farkedilmemesi halinde, m. 119/2 hükmünün kıyasen uygulanarak süre verilmesinin uygun olacağını belirtmektedir (**Yılmaz**, s. 823). Ancak, böyle bir durum yukarıda açıklanan Harçlar Kanunu hükümlerine açıkça aykırı olacaktır.

³² **Pekantez/Atalay/Özekes**, s. 513-514. **Karslı** da, dava konusu ve değerinin harçla bağlantısına dikkat çekmekle birlikte bu konuda ayrıntıya girmemektedir (**Karslı**, s. 486, 492). **Kuru/Arslan/Yılmaz** ise, bu durumda talep sonucu belirli ise eksikliğin bu yolla giderilebileceğini belirtmektedir (**Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 286).

kecektir ki, ikisinin de kanun yapma tekniğine uygun olmadığını tartışmaya dahi gerek yoktur.

4. Davacının İddiasının Dayanağı Olan Vakıaların Açıkça Belirtilmemesi ve Delillerin İlgili Vakıalarla Bağlantı Kurularak Gösterilmemesi

Vakıaların ve delillerin gösterilmesi aslında dilekçenin iki ayrı unsuru olarak belirtilmiştir (m. 119/1-d ve e). Ancak, daha önce belirttiğimiz üzere, biz ikisini birlikte ele almayı uygun buluyoruz. Çünkü, dilekçede yer alan vakıaları, somut ve açık olarak belirtirken, bunların ispatı için hangi delillerin de kullanılacağına birlikte ele alınması zorunludur. Vakılardan bağımsız bir delil söz konusu olmayacaktır. Zira, her bir delil her bir vakıanın ispatı için gösterilmektedir. Burada bu vakıa ve delillerin nasıl gösterileceği üzerinde tekrar durmayacağız, bu konuda yukarıda yaptığımız açıklamalara atıf yapıyoruz³³.

Davacının dilekçesinde hiç vakıa göstermemesi ile belirli vakıaları gösterip bunların somut ve açık olmaması hallerini birbirinden ayırtmak gerekir³⁴. Zira, birincisi iddia yükünün yerine getirilmemesi iken, diğer somutlaştırma yükünün yerine getirilmemesidir ve her ikisinin sonucu ve yaptırımı ayrı ayrı düşünülmelidir.

a. Dava Dilekçesinde Hiç Vakıa Gösterilmemesi (İddia Yükünün Yerine Getirilmemesi)

Davacının vakıaları hiç belirtmemesi veya hiçbir delile dayanmaması ile bunları yeterli açıklıkta ve bağlantılı şekilde göstermemesi arasında bir ayırım yapılmalıdır. Zira, davacının göstermediği bir vakıanın veya delilin araştırılması ya da dikkate alınması, ancak re'sen araştırma ilkesinin uygulanması durumunda olduğu gibi kanunda öngörülen istisnalar söz konusuysa mümkündür. Kanundaki istisnalar dışında böyle bir yola gidilmesi, 25.

³³ Bkz. yuk. B, 2, d.

³⁴ Aşağıda yapacağımız açıklamalar bakımından önemli olan hâkimin davayı aydınlatma ödevi bakımından da **Karaaslan** bu şekilde bir ayırım yapmıştır. Bu konuda bkz. V. **Karaaslan**, Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara 2013, s. 106 vd.

maddede düzenlenen taraflarca getirilme ilkesine tamamen aykırı olacaktır³⁵. Hatta, hâkimin bu yönde tarafın hiç ileri sürmediği bir vakıyı hatırlatması hâkimin reddi (m. 36/1-a) ve duruma göre sorumluluğu (m. 46) sebebinin de oluşturabilir. Taraflarca getirilme ilkesine göre, dava malzemesinin, yani vakıaların ve delillerin getirilmesi işi taraflara aittir³⁶. Medenî yargılama hukuku, özünde özel hukuktaki hakların yerine getirilmesini amaçladığı için, tarafların haklarını ararken de aktif olmaları ve kendi iddialarını, bunların dayanaklarını ve delillerini de getirmeleri -kural olarak- gerekli ve zorunludur. Eğer davacı hiçbir vakıa iddiası ileri sürmemiş ya da bunları ispata yönelik bir delil göstermemişse ne olacaktır sorusu ayrıca cevaplanmalıdır.

Davacının hiçbir vakıa ileri sürmemesi demek, aslında iddia yükünü yerine getirmemesi demektir. Davacının maddî meseleye ilişkin olup bir hukuk normunun aradığı koşul vakıalara karşılık gelen olaya ilişkin somut vakıaların varlığını mahkemeye bildirmesi, ileri sürmesi, iddia yükü olarak ifade edilmektedir. Çünkü, mahkemenin objektif-soyut hukuk kuralını, sübjektif-somut duruma uyarlayıp kanundaki hukukî sonucu değerlendirerek somut bir karar verebilmesi, bu iddiaların mahkeme önüne getirilmesine bağlıdır. Sadece, mahkemeye yöneltilen, “haksızlığa uğradım hakkımı verin” ya da “alacağım tahsil edilsin” anlamındaki bir taleple ya da bir takım havada kalan hukukî ifadeler kullanarak dilekçe yazıp sonuca gitmek mümkün değildir. İddia yüküne, kısaca tarafın talebini haklı kılacak hukuk kuralının gerektirdiği temel maddî vakıaları mahkeme önüne getirme yükü de diyebiliriz³⁷. Bu çerçevede, davada gösterilmesi, ileri sürülmesi gereken vakıalar, davada uygulanacak hukuk kuralının koşul vakıasını karşılayan somut, yer ve zaman bakımından belirli, geçmiş veya halen mevcut, dış dünya ya da insanın iç dünyasıyla ilgili durumlar ve süreçler olabilir³⁸.

³⁵ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 512. **Yılmaz**, hiçbir ayırım yapmadan, vakıaların sıra numarası altında ve açıkça belirtilmemesi durumunda, m. 119/2 hükmünün kıyasen uygulanarak süre verilmesinin uygun olacağını belirtmektedir (**Yılmaz**, s. 823). Ancak bunun yukarıda gerekçelerle kabulünün mümkün olmadığı, özellikle iddia ve somutlaştırma yükü kurallarına aykırı olacağı kanaatindeyiz.

³⁶ Taraflarca getirilme ilkesi hakkında bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 361 vd.

³⁷ İddia yükü hakkında bkz. O. **Atalay**, Medenî Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir 2001, s. 22 vd.; **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 664.

³⁸ **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 644.

Kural olarak iddia yükü, ispat yükünü taşıyan taraftadır. Ancak, istisnaen ispat yükü altında olmayan taraf da iddia yükü altında olabilir³⁹. Bazı durumlarda kanun gereği ispat yükü altında olmayan taraf, (en azından bunun anlaşılabilmesi için) ispat yükü altında olmadığı vakıayı ileri sürmek ve iddia etmek durumundadır. Örneğin, herkesçe bilinen (m. 187/2), dolayısıyla ispata ihtiyaç duyulmayan bir vakıa davada önem taşıyorsa, ispatı gerekmesede iddia edilip ileri sürülmesi gereklidir. Keza karineye dayanan tarafa ispat yükü bakımından bir kolaylık tanınmıştır (m. 190/2), ancak o taraf yine de o hususu iddia etmek durumundadır. Örneğin, zilyetliğin mülkiyete karine teşkil etmesiyle ilgili bir karineye dayanan taraf, zilyet ise malik olduğunu ispat yükü altında olmasada, kendisinin zilyet ve dolayısıyla malik olduğunu iddia etmek ve ileri sürmek durumundadır; aksi halde mülkiyete dayanan bir davada lehine karar verilmesi söz konusu olmayacaktır. Çünkü, hâkimin davacının böyle bir iddiası olmadan onun mülkiyetle ilgili talebini inceleyip karara bağlaması hem akıl hem hukuk dışıdır. Davacının iddia yükünü hiç yerine getirmemesi durumunda, o zaman temel vakıalar bakımından ispat yükünü de yerine getirmemiş olacağından, aleyhine karar verilecek ve davası reddolunacaktır. Çünkü, iddia ve buna ilişkin vakıa yoksa, esasen ispat edilecek bir şey de yoktur. İddia edilmeyen şeyin ispatına yönelik bir faaliyetten de söz edilemez⁴⁰. Tarafın iddia yükünü yerine getirip somutlaştırma yükünü yerine getirmemesi durumunda hâkimin duruma göre davayı aydınlatma ödevi devreye girmekte ve açıklanacağı üzere bu eksikliğin tamamlanması belirli şekillerde mümkün olabilmektedir. Ancak, tarafın hiç ileri sürmediği, olayın gerçekleşmesi bakımından ortaya koymadığı bir vakıa hakkında hâkimin açıklama istemesi ya da davanın aydınlatılması söz konusu olamaz⁴¹.

İddia yükünün hiç yerine getirilmemesinin yaptırımı bakımından, dilekçenin hemen reddedileceği ya da davaya esas olacak iddiaların belirtilmesi için bir süre verilmesi, kanunda düzenlenmemiştir. Bu sebeple, burada yapılması gereken, hukukî dinlenilme hakkı kapsamında, öncelikle davalı tarafın

³⁹ Bu konudaki tartışmalar için bkz. **Atalay**, s. 24 vd., özellikle s. 28. Ayrıca bkz. **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 665.

⁴⁰ **Atalay**, s. 27-29. Ayrıca bkz. **Umar**, s. 139, s. 144.

⁴¹ **Umar**, s. 139; **Karaaslan**, s. 113.

kendisine karşı açılan davadan haberdar olması için (içerisinde hiç vakıa içermeyen) dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesi, karşı tarafın cevapları da alındıktan sonra, başkaca inceleme yapmadan davacının davasının reddedilmesidir. Çünkü, karşı tarafın gerçek anlamda savunmasına, ayrıca ön incelemeye ve tahkikata esas olacak hiçbir vakıa iddiası bulunmamaktadır. Bunun esastan mı yoksa usûlden mi bir red olduğunu da belirtmek gerekir⁴². Buradaki red, usûlî bir reddir. Öncelikle iddia yükü, ispat yükünden farklı olarak maddî hukuk kaynaklı bir yük değil, somutlaştırma, delil ikame yükü gibi usûlî bir yüküdür. Ancak, iddia yükünün yerine getirilmemesi halinde, somutlaştırma ve delil ikame yükünden de farklı olarak, davanın esasına dahi girecek nitelikte bir vakıa iddiası bulunmadığından, incelenecek, ön inceleme konusu olacak, tahkikat yapılacak bir durum da söz konusu değildir. Bu sebeple, davalının en azından bilgi edinmesi için dava dilekçesinin ona tebliğinden ve dilekçeler teatisi aşamasından sonra, davanın iddia yükü yerine getirilmediğinden reddi gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca, henüz mevcut bir vakıa iddiası yokken, taraf, konu ve sebep unsurlarından, özellikle sebep bakımından kesin hüküm oluşturacak (m. 303/1) bir karardan da söz edilemeyecektir. Bundan dolayı, hiçbir vakıaya dayanmayan davacının davasının reddinden sonra, davacı vakıalarını açık ve somut şekilde belirterek yeni bir dava açabilir ve önceki karar kesin hüküm oluşturmaz. Şüphesiz bu durumda, zamanaşımı vs. sebeplerle ortaya çıkacak riski dikkate almak gerekir.

Davacı bakımından iddia yükünün yerine getirilmemesi ile davalı bakımından savunma yükünün yerine getirilmemesinin sonuçları aynı değildir. Çünkü, hukukumuzda davalının mutlaka savunma yapması ve bir cevap dilekçesi vererek inkâr ve savunmasına esas olacak vakıaları belirtmesi zorunlu kılınmamıştır. Davalı savunma yapmadığında, davacının dava dilekçesindeki vakıalarını inkâr etmiş sayılacaktır (m. 128)⁴³.

⁴² **Karaaslan**, burada davanın reddine karar verileceğini belirtmekle birlikte, bu reddin usûlden mi esastan mı olacağına değinmemiştir (**Karaaslan**, s. 114). **Umar** ise, çok daha net bir şekilde, "... isteme yahut savunmaya dayanak vakıaların iddia edilmesinde eksiklik bırakılmasının sonucu, istemin veya savunmanın reddidir." demekte, ayrıca bu konuda Neuchatel mahkeme kararlarından ilginç örnekler vermektedir (**Umar**, s. 139 vd.).

⁴³ Bazı ülkelerde ise, davalının cevap vermemesi ve savunma yapmaması, inkâr olarak değil, ikrar olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Alman Hukuku için bkz. ZPO § 138/III.

Vakıaların hiç gösterilmemesi durumunda delillerin gösterilip gösterilmemesinin bir önemi bulunmadığından burada üzerinde durmuyoruz. Çünkü, vakıa iddiası yoksa, zaten ispat faaliyeti gerçekleştirilemeyeceğinden, ispat faaliyetine yönelik delilin gösterilip gösterilmemesi de anlamlı olmayacaktır. Kaldı ki, böyle bir durumda Kanun gereğince hâkimin -özel durumlar dışında- kendiliğinden delil toplaması da söz konusu değildir (m. 25/2).

b. Dava Dilekçesinde Gösterilen Vakıaların Açık ve Somut Olmaması (Somutlaştırma Yükünün Yerine Getirilmemesi)

Hiçbir vakıa iddiasına yer vermeden (iddia yükü yerine getirilmeden) dava açılması ihtimali, daha az gerçekleşebilecek bir ihtimaldir. Çünkü, çoğunlukla davacı taraf, belirli vakıalar ileri sürmekte, ancak bu vakıalar açık ve somut şekilde belirtilmemektedir. Bu durumda davacının dayandığı vakıaların yeterli açıklık ve somutlukta olmaması karşısında, muğlak, genel, soyut vakıalarla mahkemenin inceleme yapıp karara gitmesi ve karşı tarafın yeterli savunma yapması mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumda, neyin nasıl ispat edileceği de belirli olmayacağından, ispat faaliyetinin tam olarak gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 119. maddesinin 1. fıkrasının (e) ve (f) bendinin ve 194. maddesinin gereği olarak, davacının dayandığı vakıaların somut ve açık, ispata elverişli şekilde gösterilmesi, ayrıca hangi delilin hangi vakıanın ispatı için kullanılacağına da belirtilmesi gerekir. Bu, kanun hükümleri dışında aynı zamanda hukukun ve aklın gereğidir. Çünkü, genel ve soyut ifadelerle bir yargılama yürütülemeyeceği gibi, neyin ne ile ispat edildiği belirsiz bir davanın da sağlıklı bir şekilde karara bağlanması aklen ve hukuken mümkün değildir. Bu durum, diğer birçok ilke ile birlikte, hukukî dinlenme hakkının açıklama ve ispat hakkı unsuru yanında, dikkate alınma ve değerlendirme ile kararın somut ve açık gerekçelere dayanması unsurlarının da bir gereği ve sonucudur (m. 27)⁴⁴. Somut ve açık olmayan bir vakıa iddiasına karşı, davalının yeterli savunma yapması mümkün olmayacaktır. Keza mahkemenin, belirsiz vakıa ve belirsiz delillere dayanarak taraf

⁴⁴ Özeks, Hukukî Dinlenme, s. 91 vd.

açıklamalarını değerlendirmesi, somut ve açık bir karar vermesi de mümkün değildir.

Vakıaların hiç gösterilmemesi iddia yükünün yerine getirilmemesi ile ilgili iken, belirli vakıalara dayanmakla birlikte, bu vakıaların açık, somut ve ispata elverişli şekilde belirtilmemesi somutlaştırma yüküyle ilgilidir (m. 194)⁴⁵. Davaya esas olan vakıalar, ispata elverişli hâle getirilerek zaman, mekan ve içerik olarak somutlaştırılmalıdır. Somutlaştırmak, bir iddiayı, zaman, mekân, kişi, oluş şekli gibi unsurlarıyla algılamaya, anlamaya, tartışmaya, ispata elverişli şekilde ortaya koymaktır. Ancak vakıaların somutlaştırılmasıyla, karşı tarafça ve mahkemece bir vakıa tam olarak algılanabilir, vakıa üzerinde inceleme ve tartışma yapılabilir. “Haksızlığa uğradım alacağım verilsin” şeklinde çok genel veya “Karşı taraf sözleşmeyi yerine getirmedi, borcunu ödemedi”, “Davalı mallarıma zarar verdi” veya “Karşı taraf kusurludur” gibi belirli bir soyut iddiayı içermekle birlikte somut olmayan ifadelerle dava açılması halinde, belirli bir iddia olmakla birlikte (aslında bu durumlarda bir iddianın varlığı dahi şüphelidir), bu iddia somut ve açık değildir. Alacağın neye dayandığı, nasıl bir hukukî ilişki veya sözleşme bulunduğu, borcun ne kadar olduğu ya da zararın nasıl, ne zaman, ne şekilde meydana geldiği ve ne kadar olduğu asgarî unsurlarıyla belirtilmelidir⁴⁶.

Somitlaştırma yükünün bir parçası da, vakıalarla onu ispata yarayan deliller arasında bağlantı kurulmasıdır. Sadece delillerin genel olarak dava dilekçesinin deliller kısmında gösterilmesi yeterli olmayıp vakıalar ile deliller arasında da bağlantı kurulması zorunludur. Bu konuda daha önce gerekli açıklama yapıldığından oraya atıf yapmakla yetiniyoruz⁴⁷.

Somitlaştırma yükü, kural olarak iddia yükünü taşıyan taraftadır. Ancak, istisnaî durumlarda, iddia eden, vakıayı genel olarak ortaya koyabilse de somutlaştırma bakımından karşı tarafın yardımına ihtiyaç duyabilir. Karşı taraf, somutlaştırma yükü çerçevesinde bu yardımı yerine getirmek durumundadır. Örneğin, davacı, davalı ile aralarındaki belirli bir sözleşmeye dayanarak alacağını belirtip davasını açtıktan sonra, tek nüsha düzenlenmiş

⁴⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 512; Karşlı, s. 489.

⁴⁶ Somutlaştırma yükü hakkında bkz. Atalay, s. 31 vd.; ayrıca bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 665.

⁴⁷ Bkz. yuk. B, 2, d.

olan sözleşme davalının elinde ise, hem delil ikame yükünün bir gereği olarak hem de somutlaştırma yükü çerçevesinde, davalı bu sözleşmeyi mahkemeye sunduğunda sözleşmenin içeriği tam olarak somutlaştırılabilir. Bu durumda, davacı iddia yükü ve belirli ölçüde somutlaştırma yükü altında olmakla birlikte, sözleşmenin tüm unsurları bakımından somutlaştırma yükü davalıdadır. Keza, davacı gece vakti kendisine çarpan aracın plakasını alarak dava açmakla birlikte, karanlıkta aracın marka, renk vs. özelliklerini belirleyememişse, başlangıçta ilk dilekçesinde tam olarak somutlaştırma yükünü yerine getirmeye zorlanamaz. Somutlaştırma yükünün kapsamı belirlenirken, tüm ayrıntıların ve alt vakıaların belirtilmesi de gerekli değildir. Burada önemli olan, unsur-koşul ve temel vakıaların somut olarak gösterilmesidir. Örneğin, haksız fiille ilgili bir davada, hukuka aykırı eylemin ne olduğu, kusurun kimde bulunduğu ve zararın ne kadar olduğu ile illiyet bağıını kuran temel unsurların yeterli açıklık ve somutlukta belirtilmesi yeterli olup tüm ayrıntıların detaylı bir şekilde gösterilmesi gerekli değildir⁴⁸.

Bu noktada somutlaştırma yükünü yerine getirmemenin yaptırımının ne olacağını belirtmek gerekir. Somutlaştırma yükünün, kural olarak o vakıa bakımından iddia yükünü taşıyan tarafta olduğunu belirtmiştik. Bunun sonucu olarak da hem iddia hem de somutlaştırma yükü, ispat yükünü taşıyan taraftadır. Ancak, iddia yükünde olduğu gibi, somutlaştırma yükü de ispat yükünden farklı olarak maddî hukuk kaynaklı olmayıp tamamen usûlî gereklilikler sebebiyle kabul edilen bir yüküdür. Zira, somut ve açık şekilde mahkemenin önüne getirilmemiş bir vakıa bakımından, henüz gerçekleşecek bir ispat faaliyetinden ve ona bağlı ispat yükünden de söz edilemeyecektir. Bu çerçevede somutlaştırma yükü esasen usûlî bir yüküdür⁴⁹.

Burada cevaplanması gereken soru, usûlî bir yük olan somutlaştırma yükü yerine getirilmediğinde yapılması gerekenin ne olduğu ve sonucunda nasıl bir karar verilmesi gerektiğidir. Yukarıda açıklandığı üzere, iddia yükünün hiç yerine getirilmemesi durumunda, dilekçe karşı tarafa tebliğ edildikten sonra, iddia yükü yerine getirilmediğinden davanın usûlden reddi gerekmektedir. Ancak, somutlaştırma yükü de usûlî bir yük olmakla birlikte, iddia

⁴⁸ **Atalay**, s. 33-35. Ayrıca davayı aydınlatma ile bağlantılı olarak bkz. **Karaaslan**, s. 107 vd., s. 115; **Alangoya**, s. 149; **Karşlı**, s. 311.

⁴⁹ **Atalay**, s. 36.

yükü gibi hemen davanın reddine götüren bir sonucu doğurmayacaktır. Somutlaştırma yükünün yerine getirilmemesi sebebiyle davanın reddinden önce, bazı işlemlerin yapılması, buna rağmen somutlaştırma yükü yerine getirilmemişse davanın reddi gereklidir. Çünkü, iddia yükünün yerine getirilmemesinde, ileri sürülmüş, mahkeme önüne getirilmiş hiçbir vakia bulunmamaktadır ve tarafların getirmediği vakıalara hâkimin dayanması ve onları hatırlatması dahi mümkün değildir (m. 25/1). Oysa somutlaştırma yükünde, davacının ileri sürdüğü, iddia ettiği vakıalar mevcut olmakla birlikte, bunlar açık ve somut değildir.

Somitlaştırma yükü, hukukumuzda çok üzerinde durulmamakla birlikte aslında bir çok usûlî ilke, kavram ve kurumla da ilgilidir. Çalışmanın temel konusu somutlaştırma yükü olmadığı için ayrıntısına girmeyeceğiz. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, somutlaştırma yükü, bir yandan ispatın konusu (m. 187), buna bağlı olarak ispat (m. 190) ve iddia yükü ile ilgili iken, diğer yandan yargılamaya hâkim olan ilkelerle bağlantılı olarak hukukî dinlenilme hakkı (m. 27), taraflarca getirilme ilkesi (m. 25), tarafların doğruyu söyleme ödevi (m. 29/2) ve hâkimin davayı aydınlatma ödevi (m. 31) ile de doğrudan ilgilidir.

İspatın söz konusu olabilmesi için, ispata esas olacak vakıaların bulunması gerektiği tartışmasızdır (m. 187). Kanunda, ispatın konusu bakımından “tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek vakıalar”dan söz edilmiştir. Bir vakıanın tartışmalı veya uyuşmazlığın çözümünde etkili olup olmadığı ancak o vakıanın tam olarak belirli olması, somut ve açık şekilde ileri sürülmesi, davaya getirilmesi ile mümkündür. Bunun yanında, somutlaştırma yükü, iddia yükünün bir devamıdır ve onunla bir bütünlük arz etmektedir. Keza, ispat yükü “iddia edilen vakıaya” bağlanan hukukî sonuca göre tespit edilmektedir (m. 190/1). Bu yönüyle, iddia ve somutlaştırma yükü gerçekleşmeden, ispat yükünün belirlenmesi mümkün değildir. Diğer yandan da, somutlaştırma yükünün belirlenmesi, esasen ispat yükü kurallarına göre olacaktır. Daha önce de açıklandığı üzere, taraflarca getirilme ilkesi gereği, vakia ve delillerden oluşan dava malzemesini getirmek (kanunda belirtilen özel durumlar dışında) tarafların işidir (m. 25). Bu yönüyle de tarafın davaya esas olacak vakıaları somut ve açık bir şekilde mahkemeye sunması gerekmektedir. Hukukî dinlenilme hakkı çerçevesinde, taraflar yargılamayla ilgili bilgi sahibi olma, açıklama ve

ispat hakkına sahiptirler (m. 27)⁵⁰. Karşı tarafın kendisine yöneltilen talep ve iddiaları tam olarak bilmesi, hukukî dinlenilme hakkının bir gereğidir. Zira, karşı tarafın savunma yapabilmesi, karşı iddialarını ortaya koyabilmesi, yeterli açıklamada bulunabilmesi ve ispat hakkını kullanabilmesi için, öncelikle kendisine karşı neye dayanarak talepte bulunulduğunu bilmesi gereklidir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, karşı taraftan, karanlığa kılıç sallaması beklenemez. Eğer, bir taraf somutlaştırma yükünü yerine getirmezse, bunun doğal sonucu olarak diğer tarafın tam olarak bilmediği bir şey için savunma ve açıklama yapma zorunda bırakılması durumu ortaya çıkacaktır ki, bu da hukukî dinlenilme hakkının açık ihlâlidir. Keza, somut olmayan vakıalara dayanarak yargılamanın yürütülmesi, sonunda somut ve açık olmayan gerekçelerle karar verilmesi riskini de içinde barındırmaktadır ki, uygulamamızın içinde bulunduğu durum bunun güzel bir örneğidir.

Tüm bunların yanında, somutlaştırma yükü, tarafların doğruyu söyleme ödevi ve hâkimin davayı aydınlatma ödevi ile doğrudan ilgilidir. Çünkü, taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlüdür (m. 29/2)⁵¹. Hâkim de, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddî ve hukukî açıdan belirsiz veya çelişkili hususlarda tarafların açıklama yapmasını istemek ve soru sormak, belirsizliğin giderilmesini sağlamak durumundadır (m. 31)⁵². Taraflar, bir davada aleyhlerine hususları da belirtmek durumunda değildir. Ancak, davaya (iddia veya savunmalarına) dayanak yaptıkları, ileri sürdükleri vakıaları tam ve doğru olarak, mahkemeyi yanıltmadan ortaya koymak durumundadırlar. Bu, yargılamanın da bir amacı olan gerçeğin tespiti yanında ayrıca doğru ve adil bir karar için yargılamanın gerçekleştirilebilmesi

⁵⁰ Özekes, Hukukî Dinlenilme, s. 86 vd.

⁵¹ Alangoya, s. 116 vd.

⁵² Postacioğlu da, yeni bir vakıayı davaya taşımamak kaydıyla, hâkimin bu durumda davayı aydınlatma ödevini yerine getirmesi gerektiğini belirtmektedir (Postacioğlu, s. 389). Alangoya da, vakıaların toplanması bakımından davayı aydınlatma ödevini hâkimin yetkileri arasında kabul etmektedir (hatta bunun medenî usûlün Manga Carta'sı olduğunu belirtmektedir) (Alangoya, s. 127, 135 vd.). Aynı yönde bkz. Karşlı, s. 308 vd. Davayı aydınlatma ödevi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Karaaslan, s. 19 vd. Ayrıca bkz. E. Tercan, Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü Kapsamında Tarafların Dinlenmesi, MİHDER 2001/18, s. 10 vd.

bakımından önemlidir⁵³. Bu yönüyle tarafların, hem kendi ileri sürdüğü vakıalar bakımından hem de karşı tarafın iddia edip somutlaştıramadığı, ancak kendisinin açıklama yapmasına bağlı olan vakıalar bakımından, doğru bir şekilde açıklama yükümlülüğü ve ödevi mevcuttur. Diğer yandan, hâkimin, belirsiz ve çelişkili vakıaları aydınlatma ödevi de bulunmaktadır. Hâkim, kural olarak mevcut olmayan bir vakıayı yargılamaya dahil edemez veya bunu dikkate alamaz, hatta tarafa bu konuda hatırlatmada bulunamaz (m. 25)⁵⁴. Ancak, bir vakıa ileri sürülmekle birlikte, belirsizse veya vakıalar arasında çelişki mevcutsa bunu gidermek durumundadır (m. 31). Dolayısıyla, hâkimin deyim yerindeyse iddia yükü konusunda bir ödevi bulunmamasıyla birlikte, somutlaştırma yükü konusunda ciddî bir ödevi bulunmaktadır⁵⁵. Bu ödevi düzenleyen 31. madde hükmü çok açıktır. Bu ödev “maddî ve hukukî açıdan belirsiz yahut çelişkili” hususlar hakkındadır. Şüphesiz bir vakıanın belirsiz veya çelişkili olması, yani yeterince somut ve açık olması, temelinde maddî bir vakıa sebebiyledir, ayrıca bu belirsizlik hâkimin altlama faaliyetinde ve hüküm tesisinde hukukî bir meseledir⁵⁶.

Bu açıklamalardan sonra, somutlaştırma yükünün yerine getirilmemesi durumunda bunun sonucu üzerinde durmak gereklidir. Yani, davacı somutlaştırma yükünü yerine getirmese nasıl bir yol izlenmeli ve nasıl bir karar verilmelidir. Öncelikle belirtelim ki, taraflar dilekçeler teaitisi aşamasında (yazılı yargılamada m. 118-136; basit yargılamada m. 317) eksik bıraktıkları hususları tamamlayabilir, vakıalar konusunda eksik veya belirsiz noktaları giderebilirler. İddia ve savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı da

⁵³ Nitekim Alman Usûl Kanunu’nda, tarafların “tam ve gerçeğe uygun şekilde” açıklama yapma yükümlülüğünden söz edilmiştir (ZPO § 138/1). Bu konuda bkz. R. Stürner, Die Aufklärungspflicht der Parteiendes Zivilprozesses, Tübingen 1976. Ayrıca tarafların dinlenmesi çerçevesinde bkz. Tercan, Tarafların Dinlenmesi, s. 45 vd. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. E. Tercan, Medenî Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü, SÜHFD (M. Şakir Berki’ye Armağan), Konya 1996, s. 184 vd.

⁵⁴ Hâkimin bunu davayı aydınlatma ödevi anlamında dahi yapması mümkün değildir (Karaaslan, s. 115).

⁵⁵ Hatta bu çerçevede aydınlatma ödevinin bir fonksiyonu olan tamamlama fonksiyonu da devreye girecektir (Alangoya, s. 147 vd.; Karsh, s. 311). Ayrıca bkz. Karaaslan, s. 32 vd., s. 111, 113.

⁵⁶ Ayrıca bkz. Karaaslan, s. 103.

bu aşamadan sonra başladığı için (m. 141), bu yönde bir sınırlama da mevcut değildir. Hâkim, gerek bu aşamada gerekse daha sonra aydınlatma ödevi çerçevesinde olmak üzere, gerekli görürse tarafların bu konuda dikkatini çekebilir ve somut olmayan vakıaların açıklanmasını ve delillerle bağlantı kurulmasını isteyebilir. Dilekçeler teatisi aşaması tamamlandıktan sonra, hâlâ somutlaştırma yüküne ilişkin bir eksiklik mevcutsa, o zaman hâkimin aydınlatma ödevi yanında, bu sefer ön inceleme sebebiyle hem görevi hem de sorumluluğu devreye girecektir. Zira, ön incelemenin kapsamını belirleyen 137. madde gereğince, hâkim ön incelemede “uyuşmazlık konularını tam olarak belirlemek” durumundadır ve ön incelemeyi tamamlamadan, bu konuda gerekli kararları almadan tahkikata geçemez. Keza, 140. maddeye göre de, hâkimin bu aşamada tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları “tek tek” tespit etmesi zorunludur. Görüldüğü üzere, dilekçeler teatisi aşamasında eksik bırakılmışsa, hem ön incelemenin hem de davayı aydınlatma ödevinin gereği olarak hâkimin somutlaştırma yükünün yerine getirilmesi için taraflara soru sorması, onların dikkatini çekmesi, hatta tartışması gerekli ve zorunludur. Hâkimin bu belirsizliği yargılamanın ileri noktalarına taşıması, bu belirsizlikler üzerine hüküm kurması, kendi sorumluluğunu ve ödevini yerine getirmemesi, ayrıca yargılamanın bir düzen içinde yürütülmesi görevini ihmal etmesi demektir⁵⁷. Bu sebeple, uygulamada zaman zaman yapıldığı üzere, ya belirli vakıalar iddia edilmeden veya çok genel ifadelerle vakıa iddialarından sonra (iddia yokken veya iddia somut değilken), bu eksiklik giderilmeden, somutlaştırma gerçekleşmeden bilirkişiye başvurulması, bilirkişinin de aslında tarafların ortaya koymadıkları bir takım tespitleri yapıp deyim yerindeyse taraflar

⁵⁷ Esasen, hâkimin genel geçer şekilde, tensip veya ön inceleme aşamasında soyut ve genel ifadelerle vakıaların somutlaştırılmasını belirtmesi, taraf dilekçelerine atıfla yetinmesi doğru değildir. Hangi maddî vakıanın açık ve somut olmadığı tespit edilerek açık olmayan bu vakıanın somutlaştırılması sağlanmalıdır. Bunun yapılmaması, hâkimin davayı aydınlatma ödevini yerine getirmemesi yanında, hukukî dinlenilme hakkının ihlâli sonucunu da doğuracaktır (bu konuda bkz. **Karaaslan**, s. 113). Zira, bazen tarafa göre açık ve somut olan bir vakıa hâkim nezdinde bu açıklıkta olmamasına rağmen, tarafa bu konuda söz hakkı tanımadan aslında mevcut, ama somut olmayan bir vakıayı görmemezlikten gelerek karar vermek tarafın açıklama hakkını sınırlamak ve görmemezlikten gelmektir.

yerine somutlaştırma yapmasından sonra buna istinaden karar verilmesi kanunun düzenlemesine tamamen aykırıdır. Hâkimin dahi tarafın yerine geçerek onun ileri sürmediği bir hususu dikkate alamayacağı böyle bir durumda bilirkişinin bu görevi üstlenmesi ya da işin bilirkişiye havale edilmesi, usûl hukukunun hiçbir ilkesi ile izah edilemez. Bu sebeple, bilirkişi raporlarına dayanılarak somutlaştırma yükünün yerine getirilmesi söz konusu değildir.

Davacının dilekçeler teatisi aşamasında veya hâkimin dikkat çekmesi ve belirtmesine rağmen ön inceleme aşamasında somutlaştırma yükünü yerine getirmemesi durumunda, bu yükü yerine getirmemenin sonuçlarıyla karşılaşması söz konusudur. İddia ve somutlaştırma yükü esasen usûlî yükler olmakla birlikte, her iki yük bakımından verilmesi gereken karar farklı olacaktır. Zira, iddia yükünün yerine getirilmemesi halinde dava usûlden reddedilmelidir. Bununla birlikte, somutlaştırma yükü bakımından davanın reddi kanaatimizce, bir usûlî red değildir. Çünkü, somutlaştırma yükünün yerine getirilmemesinde, bir vakıa iddiası mevcuttur, ancak bu vakıa (ya da vakıalar) somut ve açık değildir, hâkimin uyarmasına rağmen de somutlaştırılmamış, somutlaştırma yükü yerine getirilmemiştir. Bu ise, aslında vakıanın ispata elverişli kabul edilememesi ve bunun sonucu olarak da belirsizlik rizikosuna katlanma şeklinde gerçekleşecektir⁵⁸. Nasıl ki, ispat yükü yerine getirilemediğinde bu belirsizlik rizikosu sebebiyle, dava, ispat yükünü taşıyan aleyhine sonuçlanmaktadır ve bu da esastan bir karardır, aynı şekilde davacının somutlaştırma yükünü yerine getirmemesi halinde vakıanın belirsizliği, davacının talebinin esastan reddi sonucunu doğurmalıdır⁵⁹.

⁵⁸ Atalay, s. 36; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 666.

⁵⁹ Özellikle Umar, bu konuda çok açık ve örnekler vererek tespit yapmaktadır. Umar da yukarıda belirttiğimiz üzere, iddia ve somutlaştırma durumunun birbirinden ayrılması gerektiğini, belirsiz ya da çelişkili (yani somut olmayan) vakıalardaki bu belirsizliğin hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde giderilebileceğini, hâkimin bu konuda çaba göstermesi gerektiğini, ancak buna rağmen belirsizliğin giderilmemesi halinde davanın reddi gerekeceğini belirtmektedir. Umar, açık şekilde böyle bir durumdaki reddin ispat yükünün de yerine getirilmemesi sonucunu doğuracağı ve esastan bir red olacağını, bu reddin sonra eksik ve belirsiz vakıa tamamlanarak yeni bir dava açıldığında da bunun önceki kesin hükümle karşılaşacağını söylemekte, bu konuda örnekler vermektedir (Umar, s. 144).

Somutlaştırma yükü bakımından davalının durumu hakkında ise, davacının iddia ettiği, ancak somutlaştırmanın davalı üzerinde olduğu vakıalar ile davalının cevap dilekçesinde ileri sürdüğü ve somutlaştırma yükü kendi üzerinde olan vakıalar arasında bir ayırım yapılmalıdır. Davacının iddia ettiği vakıalar bakımından, somutlaştırma yükünün davalı üzerinde bulunması durumunda, davalı eğer bu konuda gerekli yardım ve açıklamalarda bulunmazsa, o zaman aleyhine karar verilmesi, o vakıa bakımından davacının ileri sürdüğü hususun kabul edilmesi riski ortaya çıkacaktır. Ancak, davalının kendi cevap dilekçesinde ileri sürdüğü ve somutlaştırması gereken vakıalar hakkında yeterli açıklamada bulunmazsa, 128. madde gereğince, davacının iddialarını inkâr etmiş sayılmalıdır.

5. Hukukî Sebebin Belirtilmemesi

Davacının dilekçesinde hukukî sebepleri belirtmesi gerektiği, 119. maddede açıkça düzenlenmiştir. Ancak uygulamada bu unsura önem verilmemekte, ya hiç gösterilmemekte veya bir takım kanun kısaltmalarını belirtmekle yetinilmektedir. Bu duruma, Yargıtay kararlarıyla doktrinin kanuna aykırı yorumu yol açmaktadır. Zira, gerek Yargıtay gerekse doktrinde neredeyse ittifak halinde, özetle, hâkimin Türk kanunlarını re'sen uygulayacağı (m. 33), tarafların dayandıkları hukukî sebeplerle hâkimin bağlı olmadığı gerekçesiyle, hukukî sebebin gösterilmemesinin bir eksiklik sayılmayacağı kabul edilmektedir⁶⁰. O zaman, neden kanun koyucu hem 1086 sayılı HUMK hem 6100 sayılı HMK'da hukukî sebebin gösterilmesini aramıştır? "Kanun koyucu abesle işgal etmez" ilkesine inat, sürekli abesle mi iştigal etmektedir? Oysa, tarafın bir hukukî sebep göstermesi başka bir şeydir, hâkimin bununla bağlı olup olmaması ve doğru bildiği hukuk kuralını uygulaması başka bir şeydir. Kanaatimizce, tarafların hukukî sebep bildirmesi zorunludur, en azından asgari belirlilik olması gerekir. Aksi takdirde,

⁶⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 286; **Karlı**, s. 490; **Yılmaz**, s. 826. **Umar** ise, hukukî sebebin belirtilmemesinin yaptırımını konusunda benzer sonuca varsa da (**Umar**, s. 382), iddianın dayanağı olan vakıanın ancak belirli bir hukukî sebep ve norm içinde yer bulması halinde, hükme esas alınabileceği yönünde (özellikle de Postacıoğlu'nun bu konudaki görüşüne dayanarak) açıklama yapması ve bunun önemini vurgulaması yönünden diğerlerinden ayrılmaktadır (**Umar**, s. 379, 382-383).

bugün uygulamamızda olduğu gibi vakıa iddialarının sağlıklı bir temeli de olmayacaktır. Bu sebeple, davacının vakıaları yerine getirmemesi hangi sonucu gerektiriyorsa, hukukî sebebi de bildirmemesinin aynı sonucu doğurması gerektiği kanaatindeyiz. Bu konuyu, daha önce ayrı bir makale konusu yaptığımızdan burada o makaleye atıf yapmakla yetiniyoruz⁶¹.

SONUÇ

6100 sayılı HMK ile birlikte daha düzenli ve yönü belirli olan, deyim yerindeyse kaderine terkedilmemiş bir yargılama amaçlanmıştır. Bu çerçevede, dava dilekçesine ilişkin temel noktalar 1086 sayılı HUMK'a göre değişmemiş gibi görünse de, aslında içeriği ve sonuçları konusunda bazı önemli değişiklikler yapılmıştır.

1. Dava dilekçesinin içeriği 119. maddede açıkça düzenlenmiştir. Sorun bu içerikten çok, dilekçenin bu unsurlarında eksiklik meydana gelmesi durumunda nelerin yapılması gerektiği ve yaptırımında karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle, 119. maddede belirtilen her bir unsurun tam olarak dilekçede yer alması önemlidir. Bu çerçevede, her bir unsurun içeriğine nelerin dahil olduğu ve bir unsurun ne zaman gerçekten eksik sayılacağı iyi incelenmelidir. Bazı durumlarda şeklen bir eksiklik mevcutmuş gibi görünse de, gerçekte bir eksiklik ortaya çıkmamaktadır. Örneğin, tarafın adresi dava dilekçesinde yazılmamakla birlikte, güncel adresi dosya içeriğinden rahatlıkla anlaşılıyorsa, artık bir eksiklikten söz edilmemelidir. Keza, basit maddî hatalar eksiklik sayılarak hak kaybına sebep olunmamalıdır. Ayrıca, başka yollarla giderilecek yanlışlıklar dava dilekçesindeki eksiklik sonuçlarına tâbi kılınmamalıdır. Örneğin, tarafın değiştirilmesi ya da iddia veya savunmanın değiştirilmesi kanunda ayrıca düzenlenmiş olup bunlar hakkında kendilerine ilişkin özel hükümler uygulanmalıdır.

2. Kanunda dilekçenin unsurlarındaki eksiklik halinde yapılması gerekenler ikiye ayrılmış, birinci gruptakilerin yaptırımı çok açık şekilde 119.

---

⁶¹ Bu konuda bkz. **Özekes**, Hukukî Sebep, s. 745 vd. **Umar**'ın da birebir aynı olmasa da, dolaylı olarak bu söylediğimizi teyit ettiği kanaatindeyiz. Zira, **Umar**, hukuk normunda dayanağını bulmayan ve bu yönde somutlaştırılmayan taleplerin ispat yükünün yerine getirilmemesi sonucuna götüreceğine değinmektedir (**Umar**, s. 383).

maddede belirtilmiştir. Buna göre, tarafların, kanunî temsilcilerinin ve davacı vekilinin kimlik ve adresleri ile talep sonucu ve imzalarının eksik olması halinde, hâkim davacıya bir haftalık kesin süre verecek, bu süre içinde eksiklik tamamlanmazsa, dava açılmamış sayılacaktır.

3. Dava dilekçesinde, mahkemenin adının veya dava konusu ve değerinin gösterilmemesi ya da davanın dayanağı olan vakıaların açık ve somut olarak belirtilmemesi ve delillerle bu vakıalar arasında bağlantı kurarak yer verilmemesi, ayrıca hukukî sebebin eksik olması halinde ne yapılması gerektiği kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Bu hallerde, önce süre verip bu süre içinde de eksikliğin tamamlanmaması halinde davanın açılmamış sayılması hükümleri uygulanamaz; ancak bu eksikler için herhangi bir yaptırımın öngörülmediğini söylemek de doğru değildir. Zira, bu eksikliklerin söz konusu olduğu durumlarda ne yapılması gerektiği ve yaptırımları 119. maddede açıkça belirtilmese de, gerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun farklı hükümlerinde gerekse başka kanunlarda bu konular ayrıca düzenlenmiştir veya işin niteliği ne yapılması gerektiği bize yol göstermektedir. Bu çerçevede:

a. Mahkemenin adının gereği gibi belirtilmemesi durumunda, bu dilekçe kalem veya tevzi bürosunca kabul edilmemeli, hiçbir işleme esas alınmamalıdır; şayet yanlışlıkla alınmışsa dilekçe sahibine iade edilmelidir.

b. Dava dilekçesinde, konu ve değer gösterilmemişse, bu husus doğrudan harçlarla ilgili olduğundan, Harçlar Kanunu'nun hükümleri dikkate alınmalıdır. Harçlar Kanunu'ndaki hüküm dikkate alınarak, dava konusu ve değerinin belirtilmemesi halinde, dilekçe hemen geri çevrilmemeli, önce bu değer (ve bundan önce dava konusunun) tespiti davacıdan istenmeli, bu tespitten kaçınma halinde dilekçe işleme konulmayarak iade edilmelidir.

c. Davacının iddiasının dayanağı olan vakıaları açıkça belirtmemesi ve delillerini ilgili vakıalarla bağlantı kurarak göstermemesi ise, iddia ve somutlaştırma yükü ile doğrudan ilgilidir. Bu durumda, eğer talebe esas olacak hiçbir vakıa gösterilmemişse, iddia yükü yerine getirilmemiş olacaktır. Bu durumda, davaya esas olacak bir vakıa iddiası mevcut değildir. Bu eksikliğin süre verilerek veya hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde tamamlanması da mümkün değildir. Hâkimin, karşı tarafın davadan haberdar olması ve hukukî dinlenme hakkını sağlamak amacıyla dilekçeyi karşı

tarafa tebliğ ettikten ve onun da görüşünü aldıktan sonra davayı usûlden reddetmesi gerekir. Böyle bir durumda hâkimin ileri sürülmemiş bir vakıayı araştırması ya da davacıya bu yönde hatırlatmada bulunması mümkün değildir. Bu red usûlî bir red olduğu için, davacı, unsurları tam bir dilekçe vererek davasını yeniden açabilir. Şüphesiz bu durumda zamanaşımın geçmesi vs. risklerin ortaya çıkması göze alınmış olacaktır. Davacı, vakıaları göstermekle birlikte, bunları ispata elverişli şekilde somut ve açık olarak dilekçesinde belirtmemişse, bu durumda somutlaştırma yükünü yerine getirmemesi söz konusudur (m. 194). Zira, bu durumda vakıa iddiaları mevcuttur, ancak bunlar açık ve somut değildir. Somutlaştırma yükü yerine getirilmemiş olursa, tarafın açıklama (doğruyu söyleme) ödevi (m. 29/2) ile hâkimin davayı aydınlatma ödevi kapsamında (m. 31), önce davacıya iddiaları tam olarak açıklattırılmalıdır. Hâkim, bunu dilekçeler teatisi aşamasında yapabileceği gibi, en geç ön inceleme aşamasında hem davayı aydınlatma ödevi hem de ön incelemedeki görevi gereği (m. 137, 140) yapmak durumundadır. Tüm bunlara rağmen, davacı somutlaştırma yükünü yerine getirmese, o zaman dava ispat yükü kurallarına göre reddedilmelidir. Çünkü, bir vakıanın ispata elverişli kabul edilememesinin sonucu olarak, bu belirsizliğin rizikosuna davacının katlanması gerekir. İspat yükü yerine getirilemediğinde bu belirsizlik rizikosu sebebiyle dava esastan ispat yükünü taşıyan aleyhine sonuçlanmaktadır ve bu da esastan bir karardır, aynı şekilde davacının somutlaştırma yükünü yerine getirmemesi halinde vakıanın belirsizliği, davacının talebinin esastan reddi sonucunu doğurmalıdır.

d. Hukukî sebebin belirtilmemesinin, Yargıtay ve doktrindeki ağırlıklı görüşe göre, hâkimin hukuku kendiliğinden uygulaması sebebiyle bir yaptırımı yoktur. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz ve gösterilen hukukî sebeplerle hâkim bağlı olmasa da, tarafın hukukî sebebi belirtmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu, aynı zamanda iddia yüküne de esas olacak bir husus olup, hukukî sebebin açıkça gösterilmemesinin usûlî bir red sebebi olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca, dilekçeyi veren avukatsa, hukukî sebebi somut olarak belirtmeyen avukatın da sorumlu olacağı kanaatindeyiz.